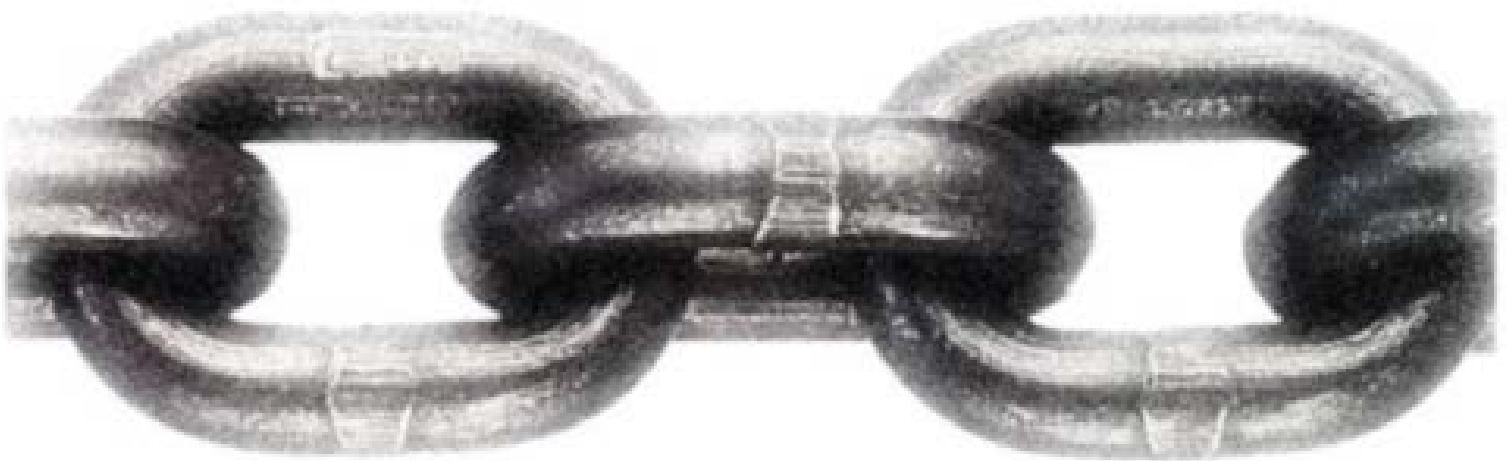

De onzichtbare ketting

Een onderzoek naar de handelingsverlegenheid van
jeugdzorghulpverleners bij het Leger des Heils omtrent aanpak
mensenhandel

Ellen van Holland & Joanne Hardeman

Project Innoveren en Ondernemen

SW-8-INNOV-17

Opleiding Social Work

Christelijke Hogeschool Ede

De onzichtbare ketting

Een onderzoek naar de handelingsverlegenheid van jeugdzorghulpverleners bij het Leger des Heils omtrent mensenhandel

Auteurs: Joanne Hardeman (140494) – UP Jeugdzorg en pedagogiek
Ellen van Holland (140639) – UP Welzijn en Samenleving
Datum: 04-06-2018
Opleiding: Social Work, Christelijke Hogeschool Ede
Project Innoveren en Ondernemen, SW-8-INNOV-17
Organisatie: Leger des Heils Midden Nederland
Begeleider: Theo Hettema
Coach: Gert Vierwind
Woorden: 13732

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie 'de onzichtbare ketting'. Hierin vindt u een onderzoek naar de handelingsverlegenheid van hulpverleners op het gebied van de aanpak van mensenhandel, gericht op seksuele uitbuiting. Het gaat hierbij om een afstudeeronderzoek vanuit de opleiding Social Work op de Christelijke Hogeschool Ede. Naar aanleiding van de Commissie Azough en de vraag vanuit het Leger des Heils zijn wij tot een onderzoeksvraag gekomen. Het onderzoek heeft plaatsgevonden op vier (jeugdzorg)locaties: De Cromwijk, Enkeltje Zelfstandig, De Springplank & De Wissel. Dit zijn twee behandelgroepen en twee kamertraining centra. Deze locaties zijn onderdeel van het Leger des Heils Midden Nederland.

Graag willen wij onze opdrachtgever Theo Hettema bedanken voor de kans om dit onderzoek mogelijk te maken. Daarnaast danken wij Gert Vierwind voor de coaching vanuit de Christelijke Hogeschool Ede. Tevens willen wij alle mensen die meegewerkt hebben aan de interviews bedanken, zowel de hulpverleners van de verschillende jeugdgroepen als de experts die hiermee het onderzoek mogelijk hebben gemaakt.

Wij wensen u veel leesplezier toe!

Ellen van Holland & Joanne Hardeman

Ede, mei 2018

Samenvatting

In de jeugdzorg blijkt uit onderzoek van de Commissie Azough handelingsverlegenheid omtrent de aanpak van mensenhandel. Het ontbreekt aan integrale ketenaanpak voor slachtoffers, van signalering tot het hulpaanbod. Naar aanleiding van het onderzoek van Commissie Azough is er binnen het Leger des Heils meer aandacht gekomen voor de aanpak van mensenhandel. Echter blijkt dat de jeugdhulpverleners op de groepen zich herkennen in de handelingsverlegenheid.

Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen waar die handelingsverlegenheid uit bestaat en wat de jeugdhulpverleners nodig hebben om potentiële slachtoffers te signaleren en hier adequaat op te kunnen reageren. De onderzoeksvraag luidt: *Wat heeft een hulpverlener bij het Leger des Heils op een jeugdgroep nodig om signalen van (potentiele) meisjesslachtoffers van mensenhandel gericht op seksuele uitbuiting te herkennen en hier adequaat op te reageren?* Seksuele uitbuiting omvat het gedwongen verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling.

Om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag zijn er interviews afgenomen bij hulpverleners die werken op de jeugdgroepen van het Leger des Heils. Daarnaast zijn er interviews gehouden met experts en is er een literatuuronderzoek gedaan. Hieruit blijkt dat er kennis ontbreekt rondom de signalering en het handelen bij meisjesslachtoffers. De hulpverleners geven aan behoefte te hebben aan meer training, kennis en deskundigheid om met (potentiele) slachtoffers van mensenhandel om te kunnen gaan. Om dit te bewerkstelligen is er behoefte aan een hand-out van de signalen en de stappen die gezet kunnen worden. Wanneer het gaat om gespreksvoering met potentiële slachtoffers is het nodig dat de hulpverleners kennis krijgen hoe dat gesprek vorm gegeven kan worden. Dit kan door middel van training.

Op basis hiervan zijn een aantal aanbevelingen gedaan. Ten eerste het vergroten van de kennis over het herkennen en handelen bij (potentieel) slachtofferschap, dit door middel van een signalenkaart en een stappenplan. Daarnaast de deskundigheidsbevordering van hulpverleners voor gespreksvoering. Een andere aanbeveling is het organiseren van een kennisplatform binnen en buiten de organisatie. Als laatste aanbeveling, de zorg voor een goede samenwerking binnen het professionele netwerk.

Dit onderzoek is gericht op meisjesslachtoffers van mensenhandel tussen 14-23 jaar. Verder onderzoek kan nog gedaan worden naar jongensslachtoffers en slachtoffers die ouder zijn.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	7
1.1 Aanleiding.....	7
1.2 Context.....	7
1.3 Onderzoeksorganisatie	9
1.4 Aansluiting van het onderzoek in organisatie	9
1.5 Beschrijving praktijkprobleem.....	10
1.6 Onderzoeksdoel.....	12
1.7 Onderzoeksvraag.....	12
2. Verantwoording van het onderzoek.....	13
2.1. Verantwoording onderzoeksmethode.....	13
2.2. Dataverzameling.....	13
2.3. Data-analyse.....	14
3. Signalen potentieel slachtofferschap.....	15
3.1 Verleden slachtoffers.....	15
3.2 Signalen en risico's.....	15
3.3 Signalen volgens experts.....	17
3.4 Factoren van invloed op signalering.....	18
3.5 Deelconclusie.....	19
4. Het Leger des Heils.....	20
4.1 Signaleren.....	20
4.2 Signalen.....	21
4.3 Slachtofferprofiel.....	22
4.4 Handelen.....	22
4.5 Gespreksvoering.....	24
4.6 Basishouding van de hulpverlener.....	25
4.7 Deelconclusie.....	26
5. Good practices en richtlijnen.....	27
5.1 Methodes.....	27
5.1.1 Het Vlaggensysteem.....	27
5.1.2 Let's talk.....	27
5.1.3 Asja interventie.....	28

5.2 Richtlijnen.....	28
5.2.1 Beroepsgeheim en privacywetgeving.....	28
5.2.2 Interne richtlijnen.....	29
5.2.3 Externe richtlijnen.....	30
5.3 Basishouding van de hulpverlener	31
5.4 Deelconclusie.....	31
6. Conclusie	33
6.1 Deelvraag 1.....	33
6.2 Deelvraag 2.....	33
6.3 Deelvraag 3.....	34
6.4 Aanbevelingen.....	35
7. Discussie.....	36
7.1 Opzet van het onderzoek.....	36
7.2 Uitvoering van het onderzoek.....	36
7.3 Uitkomsten van het onderzoek.....	36
7.4 Waarde onderzoek voor de organisatie.....	37
7.5 Visie.....	37
8. Bibliografie.....	39
9. Bijlagen.....	42
9.1 Kernbegrippenlijst.....	42
9.2 Stakeholderanalyse.....	43
9.3 Veldoriëntatie.....	46
9.4 Interviewformats.....	47
9.5 Kernlabelschema.....	50
9.5.1 Deelvraag 1.....	50
9.5.2 Deelvraag 2.....	52
9.5.3 Deelvraag 3.....	55
9.6 Beoordelingsformat en beschrijving presentatie.....	57
9.6.1 Beoordelingsformat.....	57
9.6.2 Beschrijving presentatie.....	60
9.6.3 PowerPoint presentatie.....	60
9.7 Eindproduct.....	63
9.7.1 Toelichting op het eindproduct.....	63
9.7.2 Het eindproduct.....	64

1. Inleiding

Naar schatting zijn er 6250 slachtoffers van mensenhandel in Nederland. Meisjes tussen de 12-17 jaar en mensen van niet Nederlandse afkomst vormen de grootste risicogroepen (Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, 2017). Het geschatte aantal slachtoffers is ruim zes keer hoger dan de officiële meldingen die gemaakt worden. Dit betekent dat groot deel van mensenhandel niet in beeld is. Het Openbaar Ministerie (z.d.) geeft aan dat mensenhandel schending is van de fundamentele mensenrechten. Het is vaak een onzichtbare ketting waar deze meisjesslachtoffers aan vast zitten. Omdat zij zichzelf niet altijd zien als slachtoffer, maar ook onzichtbaar zijn voor hulpverleners die het lastig vinden om deze ketting te herkennen en te doorbreken: een ketting van leugens, bedreiging, chantage en het verrichten van gedwongen seksuele handelingen waarmee zij verbonden zijn aan de mensenhandelaar.

1.1 Aanleiding

Naar aanleiding van een vraag vanuit het Leger des Heils over de aanpak van mensenhandel op hun jeugdgroepen zijn wij met de manager van jeugd -en opvoedhulp in gesprek gegaan. Een aantal van deze jongeren op de betreffende jeugdgroepen, zijn potentieel slachtoffer van **mensenhandel**. Met mensenhandel bedoelen wij seksuele uitbuiting bijvoorbeeld **loverboyproblematiek** (Zie 9.2 kernbegrippenlijst). Vanuit een rapport van Commissie Azough blijkt dat er meer aandacht moet komen voor slachtoffers van mensenhandel, de commissie richt zich hierbij voornamelijk op de meisjesslachtoffers binnen de jeugdzorg. Zij hebben een actieplan opgezet voor hulpverleners binnen de jeugdzorg (Commissie Azough, 2014). De vraag om mensenhandel in jeugdzorg vroegtijdig te signaleren en jongeren goede begeleiding te kunnen bieden, speelt ook bij het Leger des Heils. In gesprek met de manager blijkt dat hulpverleners handelingsverlegen zijn omtrent mensenhandel op hun jeugdgroep. Volgens het Leger des Heils ontbreekt het aan een integrale ketenaanpak voor slachtoffers van mensenhandel, variërend van vroeg signalering van kwetsbare jongeren tot intensieve behandeling van ernstig getraumatiseerde jongeren en de re-integratie in de samenleving.

De opdrachtgever hebben wij zelf benaderd, omdat wij dit een boeiend onderwerp vinden. In een blad van het Leger des Heils zagen wij dat zij veel bezig zijn met aanpak mensenhandel. Wij willen graag een verschil maken voor deze jongeren door meer aandacht te vragen voor de aanpak van mensenhandel gericht op seksuele uitbuiting van meisjesslachtoffers. Daarnaast is het een terugkerend onderwerp in de actualiteit.

1.2 Context

Slachtoffers van mensenhandel hebben vaak te maken met dwang, geweld en misleiding. Dat zorgt ervoor dat ze bang zijn om aangifte te doen, of die mogelijkheid niet hebben. Daarom is van belang dat er samenwerking is bij de signalering van mogelijke slachtoffers (Rijksoverheid, z.d.). In dit gedeelte zal duidelijk worden wie op verschillende niveaus betrokken zijn bij het onderwerp mensenhandel.

Een belangrijke speler op macroniveau is de overheid, zij pakt de bestrijding van mensenhandel integraal aan. De brede aanpak wordt ondersteund door Taskforce mensenhandel. Hier zijn verschillende partijen onderdeel van, allen zijn betrokken bij de aanpak van mensenhandel. De hoofdofficier van justitie, nationaal rapporteur mensenhandel en landelijk officier mensenhandel van

het openbaar ministerie zijn voorbeelden van deelnemende partijen. Zij nemen maatregelen tegen mensenhandel en zijn alert op de signalen. Deze Taskforce komt drie keer per jaar bijeen. In artikel 4 van het instellingsbesluit Taskforce aanpak staan hun taken omschreven:

- o “De borging van de bestuurlijke aanpak van mensenhandel;
- o Het zoeken naar een wijze waarop de opvang voor slachtoffers op een structurele en eenduidige wijze kan worden georganiseerd” (Rijksoverheid, z.d.).

Een andere betrokken organisatie op macroniveau is CoMensha. Zij zijn een landelijke organisatie die zich bezighouden met het in beeld brengen van mensenhandel. Het is een onafhankelijke partij in de aanpak van mensenhandel en richt zich met name op het in kaart brengen van de aard en omvang hiervan. Daarnaast coördineert CoMensha de eerste zorg voor slachtoffers, adviseert, signaleert en agendeert knelpunten. Tot slot geeft zij voorlichting aan professionals. CoMensha neemt een belangrijke rol in richting de overheid. De cijfers worden gebruikt door de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Geweld tegen Kinderen, maar ook andere organisaties, zoals de politie en inspectie van SWZ (CoMensha, z.d.).

De Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen rapporteert ieder jaar aan de overheid. De rapportages gaan over de omvang en aard van mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen in Nederland. De Nationaal Rapporteur brengt het beleid van mensenhandel in beeld en doet aanbevelingen om de aanpak van mensenhandel te verbeteren. Het bureau verzamelt informatie bij verschillende partijen. Deze zijn betrokken bij de preventie en bestrijding van mensenhandel en seksueel geweld en bij de hulpverlening aan slachtoffers. Daarnaast onderhoudt de rapporteur contacten met buitenlandse en internationale organisaties (Rijksoverheid, z.d.).

De gemeenten zijn een betrokken partij op mesoniveau. Zij maken gebruik van de aanbevelingen van de Nationaal Rapporteur. Daarnaast zijn de gemeenten verantwoordelijk voor de opvang en zorg van slachtoffers van mensenhandel. Dit op basis van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning en de Jeugdwet. Een gemeente voldoet aan het basisniveau bestuurlijke aanpak van mensenhandel wanneer zij (Gemeente.nu, 2017):

- o Werkt aan een actieve signalering van mensenhandel;
- o Een functionaris heeft die optreedt als contactpersoon binnen de gemeente, die bekend is met de bestuurlijke mogelijkheden om op te treden tegen mensenhandel en met de mogelijke instanties waar slachtoffers van mensenhandel terecht kunnen bekend is;
- o Gemeentelijk beleid en lokale regelgeving heeft dat de aanpak van mensenhandel ondersteunt. Beleid gericht op prostitutie, met daarbij aandacht voor voorlichting en hulpverlening aan prostituees en de aanpak van seksuele uitbuiting wat hier een onderdeel van is.

Volgens de Nationaal Rapporteur Mensenhandel schieten gemeenten te kort in de aanpak van mensenhandel. In 35% van de gemeenten heeft men geen idee of mensenhandel voorkomt en in 95% van de gemeenten hebben zij geen beleid voor mensenhandel (Gemeente.nu, 2017).

Tot slot zijn er partijen op microniveau. Ten eerste het Leger des Heils, zij zijn in 1881 begonnen met de opvang van slachtoffers van mensenhandel. Sinds die tijd maken zij zich sterk voor deze slachtoffers. Het Leger des Heils werkt in 128 landen over de gehele wereld. Het doel is om een veilige plek te bieden voor vrouwen in de prostitutie. Ze proberen een relatie op te bouwen zodat wanneer een slachtoffer er klaar voor is ze hulp aanneemt om uit de prostitutie te stappen (De Jong, 2017).

Ten tweede zijn de slachtoffers betrokken personen in deze context. Wanneer het gaat om de slachtoffers van mensenhandel is er geen eenduidig profiel aan te wijzen. Wel is hierover te zeggen dat slachtoffers regelmatig traumatische ervaringen hebben meegemaakt. Daarnaast is vaak sprake van een achtergrond van huiselijk geweld, kindermishandeling en/of seksueel misbruik. Ook is regelmatig sprake van psychosociale problemen of psychiatrische klachten. Tot slot hebben slachtoffers vaak een licht verstandelijke beperking (Nederlands Jeugdinstituut, 2018).

Bovengenoemde partijen zijn terug te vinden in de stakeholderanalyse in bijlage 9.2. Hierin zijn de rollen en belangen van de verschillende partijen overzichtelijk weergegeven.

1.3 Onderzoeksorganisatie

We werken samen met het Leger des Heils Midden Nederland. Het onderzoek vindt plaats op vier jeugdgroepen in Utrecht en Amersfoort. Hier wonen tijdelijk jongeren tussen 16-23 jaar met meervoudige of complexe problematiek op verschillende levensgebieden. De groepen Cromwijk en Enkeltje Zelfstandig zijn Kamer Trainingscentra om jongeren te ondersteunen naar zelfstandigheid. De gemiddelde duur van een traject is anderhalf jaar. De jongeren die hier geplaatst worden kunnen zowel vrijwillig als onvrijwillig een traject volgen.

De Springplank en de Wissel zijn behandelgroepen voor jongeren van 14 -18 jaar met ernstige psychosociale en psychiatrische problematiek, die zich meestal uit op meerdere leefgebieden. Ook hier duurt een traject anderhalf jaar. De vier groepen bieden 24-uurs zorg.

De manager Jeugd –en opvoedhulp is onze opdrachtgever. Hij is werkzaam bij de Wissel, de Cromwijk en de Springplank. De hulpverleners werkzaam op deze verschillende groepen gaan wij interviewen.

1.4 Aansluiting van het onderzoek in de organisatie

Een terugkerend actueel thema zijn jonge meisjes in de prostitutie. Zo verscheen er laatst een artikel waarin het Openbaar Ministerie aangeeft zich grote zorgen te maken over de toename van minderjarige prostituees. Uit het rapport van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen in 2017, is de schatting dat er 1320 minderjarige meisjes worden uitgebuit in de prostitutie. Waarvan maar een klein deel in beeld is bij hulpverlening of justitie (NOS, 2018).

Zoals hierboven beschreven is staat dit al langer op de agenda van Commissie Azough. Zij richten zich op de jongeren in de jeugdzorg die in aanraking komen of kunnen komen met mensenhandel. Het doel van de commissie is dat de hulpverleners die met deze jongeren in aanraking komen meer aandacht hebben voor dit onderwerp (Commissie Azough, 2014).

Het Leger des Heils sluit zich aan bij het rapport van Commissie Azough. Daarnaast hebben ze een visie op mensenhandel: “Het behoort tot de kern van onze missie om dit kwaad en menselijk leed te

bestrijden en mensen bij te staan in het herwinnen van hun door God gegeven vrijheid en menswaardigheid'' (Kramer, 2017). Internationaal zijn zij de hoofdaanvrager en trekker van het Save Havens project. Binnen de zorg voor de jeugd heeft het Leger des Heils, ondanks dat zij strijden tegen mensenhandel, geen gericht beleid op nationaal niveau (Bolt, 2018).

1.5 Beschrijving praktijkprobleem

1.5.1 Wat is het probleem?

De Commissie Azough heeft eerder onderzoek gedaan naar de aanpak van mensenhandel bij meisjesslachtoffers in de jeugdzorg. Vanaf 2014 leveren zij een bijdrage aan een beter hulpaanbod voor vermoedelijke en/of potentiële slachtoffers van seksuele uitbuiting. Al jaren neemt het aantal geregistreerde jonge slachtoffers van mensenhandel toe. Zo ging het in 2009 om 63 vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel gericht op seksuele uitbuiting. In 2013 steeg het aantal naar 165 kinderen en jongeren waaronder voornamelijk meisjes (Commissie Azough, 2014).

Jeugdzorg geeft aan dat het ontbreekt aan een integrale ketenaanpak voor slachtoffers van mensenhandel, variërend van vroeg signalering van kwetsbare jongeren tot een intensieve aanpak van getraumatiseerde meisjes. Problemen die vanuit jeugdzorg en andere partijen worden aangegeven, zo ook het Leger des Heils zijn (Commissie Azough, 2014):

- o Signalering en screening zijn niet consequent en eenduidig;
- o Gebrekkige registratie van slachtoffers van mensenhandel;
- o Programma's die er al zijn worden niet structureel ingezet;
- o Het is niet duidelijk welke aanpak het beste werkt;
- o Er is veel kunde en kennis maar die is versnipperd.

1.5.2 Wie heeft te kampen met het probleem?

Ten eerste hebben professionals in de Jeugdzorg te kampen met bovenstaand probleem. Het ontbreekt hen aan kennis over de problematiek van mensenhandel. Vaak wordt gedrag gezien als puber- of experimenteergedrag. Hierdoor leggen professionals geen link met mensenhandel. Op de jeugdgroepen bij het Leger des Heils herkennen zij dit probleem ook. Ze weten door middel van het actieplan van Commissie Azough dat zij aandacht moeten hebben voor mensenhandel.

Op de jeugdgroepen van het Leger des Heils wonen jongeren die potentieel slachtoffer van mensenhandel zijn. Dit betekent dat ook slachtoffers betrokken zijn bij het praktijkprobleem. Ten eerste omdat er voor hen een betere toekomst kan zijn als de hulpverleners op de groepen mensenhandel herkennen en hier adequaat op kunnen reageren. Daarnaast kan het er ook voor zorgen dat potentiële slachtoffers van mensenhandel geen daadwerkelijke slachtoffers hoeven te worden doordat de hulpverlener dit weet te voorkomen door middel van preventie.

Hulpverleners op de jeugdgroepen weten dat ze aandacht moeten hebben voor mensenhandel. Voor hen is het van belang dat ze handvaten krijgen zodat ze adequaat kunnen reageren op eventuele signalen van mensenhandel op de jeugdgroep. Zij ervaren het probleem voornamelijk vanuit het feit of ze wel of niet kunnen handelen en het feit dat ze wel of geen oog hebben voor mensenhandel op hun groep.

Middels het onderzoek hopen wij de hulpverleners van het Leger des Heils handvaten te bieden zodat zij adequaat kunnen signaleren en reageren.

1.5.3 Wanneer treedt het probleem op?

Het probleem treedt op wanneer een hulpverlener op de jeugdgroep het gedrag van een meisje niet kan plaatsen. Dit betekent niet dat elk onbeduidend gedrag in relatie staat tot mensenhandel. Het is van belang dat de professionals verschijningsvormen van seksuele uitbuiting kunnen herkennen zodat zij adequaat kunnen reageren. Wanneer zij dit niet kunnen treedt het probleem op dat meisjes niet goed geholpen en/of ondersteunt worden (Commissie Azough, 2014).

1.5.4 Waarom is het een probleem?

Het is voor instellingen lastig om de doelgroep af te bakenen zowel voorafgaand als gedurende de behandeling. Wanneer spreek je van een slachtoffer of een vermoedelijk of potentieel slachtoffer en wanneer is er iets anders aan de hand? (Mein, Los, Jansma, Distelbrink, & Verwijs, 2014). De Nationaal Rapporteur (2017) wijt dit aan het gebrek aan kennis van risicofactoren en profielen van de problematiek in de jeugdhulpverlening. Dit leidt ertoe dat slachtoffers van seksuele uitbuiting niet altijd als slachtoffer van mensenhandel worden gezien. Het gevolg hiervan is dat deze slachtoffers de bescherming mislopen waar ze recht op hebben.

Vanuit onze veldoriëntatie hebben wij gesproken met Annika Gorter, werkzaam als trajectcoördinator bij het Leger des Heils. Zij vertelt dat het een probleem is, aangezien hulpverleners handelen zonder een duidelijk protocol. Onderwerpen gerelateerd aan seksualiteit dragen nog altijd een taboe met zich mee. Hierbij noemt zij expliciet de Marokkaanse cultuur. Nog lastiger blijkt wanneer er signalen zijn van slachtofferschap maar de meiden aangeven het zonder dwang te doen. Dan wordt de handelingsverlegenheid van de hulpverlener vergroot (bijlage 9.3).

1.5.5 Waar doet het probleem zich voor?

Het probleem doet zich voor bij professionals in de jeugdzorg volgens Commissie Azough (2014). In ons onderzoek richten wij ons op vier locaties van het Leger des Heils waar jongeren begeleid wonen. De opdrachtgever en de aandachtsfunctionaris hebben op deze vier locaties het probleem gesignaleerd doordat de medewerkers aangaven hier te weinig aandacht voor hebben. Dit naar aanleiding van het rapport van commissie Azough.

1.5.6 Hoe is het probleem ontstaan?

Afgelopen jaren is er veel geld en aandacht gegaan naar de asielcrisis. Die inzet in combinatie met drastische bezuinigingen heeft ervoor gezorgd dat opsporingsdiensten een stuk minder capaciteit hebben. Bolhaar, destijds hoofd van Openbaar Ministerie heeft in januari 2017 gepleit voor meer geld naar de georganiseerde criminaliteit om er grip om te houden. Dit is van belang omdat mensenhandel valt onder georganiseerde criminaliteit. Belangrijk is dat de formerende partijen de aanpak van mensenhandel niet uit het oog verliezen, er is veel aandacht voor mensensmokkel maar te weinig voor de aanpak van mensenhandel (Fier, 2017).

Zoals hierboven beschreven is werd er lange tijd op macroniveau weinig aandacht besteed aan mensenhandel omdat onder andere de asielcrisis hoog op de politieke agenda stond. Op die manier is er weinig geld beschikbaar voor mensenhandel. In onderliggend mesoniveau zoals bij de gemeente

is er dan ook te weinig kennis en aandacht voor de aanpak van mensenhandel. Waardoor er ook op microniveau bij het Leger Des Heils tot voorkort weinig bekend was over mensenhandel.

1.6 Onderzoeksdoel

Met dit onderzoek willen wij de volgende twee doelen bereiken. Ten eerste het analyseren van het handelen van de hulpverleners op dit moment op de jeugdgroepen met betrekking tot de signalen van (mogelijke) slachtoffers mensenhandel. De opdrachtgever heeft behoefte aan een handelingsplan dat zal dienen als handvat om de handelingsverlegenheid bij de hulpverleners te verminderen. Dit handelingsplan zal gebaseerd zijn op de resultaten van het onderzoek. Hiermee hopen wij te bereiken dat de betreffende jongeren eerder gezien en geholpen worden.

1.7 Onderzoeksvraag

De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

Wat heeft een hulpverlener bij het Leger des Heils op een jeugdgroep nodig om signalen van (potentiele) meisjesslachtoffers van mensenhandel gericht op seksuele uitbuiting te herkennen en hier adequaat op te reageren?

De bijbehorende deelvragen zijn:

1. Hoe is een (potentieel) slachtoffer van mensenhandel te herkennen op een jeugdgroep volgens de literatuur en experts?
2. Hoe herkent en handelt de hulpverlener bij het Leger des Heils bij (potentieel) slachtofferschap van mensenhandel?
3. Welke good practices en richtlijnen kan de hulpverlener inzetten die werkt met (potentiele) slachtoffers van mensenhandel?

1.8 Leeswijzer

Voor de leesbaarheid van dit onderzoek is er een onderverdeling gemaakt in de hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk is inleidende informatie te vinden. Vervolgens is in hoofdstuk twee de verantwoording van het onderzoek te lezen. In hoofdstuk drie tot en met zes vindt u de resultaten van de deelvragen. De opbouw van deze hoofdstukken bestaat uit een korte inleiding van het hoofdstuk, vervolgens spreken we de resultaten en tot slot wordt er per hoofdstuk een deelconclusie gegeven. Op grond van deze deelconclusies is in hoofdstuk zes de eindconclusie te vinden.

Ter verduidelijking van een aantal begrippen vindt u in bijlage 9.1 een kernbegrippenlijst. Dit kunt u herkennen door dikgedrukte woorden in de tekst.

2. Verantwoording van het onderzoek

2.1 Verantwoording onderzoeksmethode

Het onderzoek wat voor u ligt komt voort uit een praktijkprobleem zoals in het voorgaande hoofdstuk is beschreven. Allereerst is het een beschrijvend onderzoek (Van der Donk & Van Lanen, 2016). We onderzoeken aan de hand van interviews hoe de hulpverleners aanpak mensenhandel signaleren en hoe zij daarop anticiperen. Hiermee wordt gekeken naar de huidige processen op de jeugdgroepen.

Ten tweede is dit onderzoek een ontwerponderzoek (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Het onderzoek is erop gericht om de praktijk te verbeteren. We weten dat er handelingsverlegenheid is, maar waar deze precies uit bestaat en wat de hulpverleners nodig hebben is nog onduidelijk. Door middel van het interviewen van experts gaan wij op zoek naar deskundigheid met de verwachting dat de hulpverleners bij het Leger des Heils dit kunnen gaan inzetten. Op basis van de vraag van de hulpverleners, de kennis van de experts en de kennis vanuit de literatuur gaan wij een handelingsplan ontwikkelen om het praktijkprobleem aan te pakken.

2.2 Dataverzameling

Door het toepassen van methodetriangulatie wordt de validiteit van dit onderzoek vergroot. Er zal gebruikt worden gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden. Door het afnemen van interviews en het doen van een literatuuronderzoek is er vanuit meerdere invalshoeken data verzameld. Hierdoor is de verwachting dat er een betrouwbaar antwoord gegeven kan worden op de onderzoeksvraag.

Wij kiezen ervoor interviews af te nemen om duidelijk inzicht te krijgen in de behoeften van de hulpverleners zodat zij mensenhandel kunnen signaleren en adequaat kunnen reageren. Enquêtes zullen niet voldoen omdat wij dan niet door kunnen vragen. De interviews zullen afgenomen worden volgens de gestructureerde vorm. Je bereidt de vragen voor, alvorens je het interview afneemt (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Middels deze methode is de verwachting dat er gerichte antwoorden komen op deelvraag twee. De interviews worden afgenomen aan de hand van de trechterstructuur. Dit betekent dat we eerst algemene vragen stellen om in de loop van het gesprek steeds specifiekere vragen te stellen (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Door het stellen van de algemene vragen kan het zijn dat de respondenten al in een bepaalde richting gaan denken. Tegelijkertijd is het onoverkomelijk en deels nodig om het onderwerp af te bakenen binnen de interviews in verband met de complexiteit van het probleem.

De verdeling van de interviews ziet er als volgt uit: één trajectcoördinator werkzaam op een behandelgroep, één andere trajectcoördinator werkzaam op een Kamertrainingscentrum, drie hulpverleners van de twee behandelgroepen en drie hulpverleners van de Kamertrainingscentra. Op deze manier zijn de respondenten verdeeld over de vier locaties en krijgen wij een goed beeld van de eventuele verschillende perspectieven van de hulpverleners. De trajectcoördinatoren en hulpverleners scharen wij onder dezelfde doelgroep. De reden hiervoor is dat zij werkzaam zijn op dezelfde locatie en hiermee met dezelfde meisjes werken. De verwachting is dat zij overeenkomstige antwoorden zullen geven. Het grootste aantal respondenten zijn de hulpverleners van de verschillende groepen. Dit omdat zij centraal staan in de hoofdvraag. Middels dit onderzoek willen wij te weten komen wat zij nodig hebben. De hulpverleners selecteren wij op de volgende punten:

- Langer dan een half jaar werkzaam op de jeugdgroep, zodat zij de gang van zaken op de groepen goed kennen en eventuele casussen kunnen benoemen.
- Gelijke verdeling van man en vrouw om de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten.

Daarnaast interviewen wij twee experts: Ellen de Rooter van de specialistische organisatie Fier en Esther Vlot werkzaam als docente bij de minor aanpak mensenhandel op de Christelijke Hogeschool Ede, daarnaast heeft zij werkervaring met slachtoffers van mensenhandel. Het doel van deze interviews is om een breder en verdiepend antwoord te vinden op de onderzoeksvraag en een deskundige visie op het praktijkprobleem te krijgen. Fier hebben wij geselecteerd omdat zij onder andere het landelijk expertise – en behandelcentrum zijn op het gebied van seksuele uitbuiting. Esther Vlot hebben wij gevraagd vanwege haar ervaring in de praktijk met meisjesslachtoffers en de kennis die zij heeft van de aanpak van mensenhandel. Vanwege haar docentschap heeft zij ervaring in het trainen van de hulpverleners die te maken hebben met dit thema.

Daarnaast ontleen wij data uit een literatuurstudie. In deze literatuurstudie zullen wij verder ingaan op de kernbegrippen, de deelaspecten en de verbanden hiertussen (Van der Donk & Van Lanen, 2016). In de literatuurstudie zal er gezocht worden naar gedegen en betrouwbare bronnen. Deze data ontleen wij uit kennisinstituten zoals Moviera en het Nederlands Jeugdinstituut. Daarnaast maken wij gebruik van eerdere onderzoeken en andere wetenschappelijke artikelen die wij vinden in de databanken van de Christelijke Hogeschool Ede en Google Scholar. Door middel van deze literatuurstudie willen wij een norm stellen voor het signaleren en handelen van de hulpverleners. De interviews die we afnemen zijn met name gebaseerd op de belangrijke topics die naar voren komen in de literatuurstudie.

2.3 Data-analyse

Nadat wij alle data hebben verzameld zullen wij de data analyseren. De data die voortkomen uit de literatuurstudie hebben wij geanalyseerd per deelvraag. Deelvraag één is voor een deel gebaseerd op literatuurstudie, evenals deelvraag drie. De informatie vanuit de bronnen wat antwoord geeft op de betreffende deelvragen is beschreven in het onderzoek. De literatuurstudie is de basis voor ons onderzoek. Vanuit dit punt zal er verder onderzoek gedaan worden aan de hand van interviews.

De verzamelde data vanuit de interviews zal worden geanalyseerd middels thematisch coderen. Hierbij worden voor de afname van de interviews topics vastgesteld. Vervolgens de antwoorden die uit de interviews komen onder die topics geplaatst. Op deze manier kun je verbanden en diepere betekenissen ontdekken (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Dit is nodig gezien de complexiteit van het onderwerp mensenhandel. De interviewformats zijn te vinden in bijlage 9.4. De interviews reduceren wij tot fragmenten die antwoord geven op de verschillende deelvragen. De fragmenten krijgen een kernlabel die aansluiten bij de topics vanuit de literatuurstudie. Hiermee kaderen wij de data om zo tot een inzichtelijk en betrouwbaar antwoord te komen op de onderzoeksvraag. Wij gaan deze methode gebruiken om op deze manier een kernachtig antwoord te krijgen op onze onderzoeksvraag. Het proces hiervan is terug te vinden in het bronnenboek. De kernlabelschema's zijn ook te vinden in bijlage 9.5 van dit document. Naast thematisch coderen staan wij open om data die niet binnen de vastgestelde topics passen een label te geven. Dit past bij het open coderen (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Hier kiezen wij voor omdat wij ons niet alleen willen laten leiden door de kennis vanuit literatuur maar ook open willen staan voor nieuwe informatie.

3. Signalen potentieel slachtofferschap

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe een (potentieel) slachtoffer van mensenhandel te herkennen is op een jeugdgroep. Hierbij wordt gebruik gemaakt van vakliteratuur en interviews met experts. De deelvraag luidt als volgt: **Hoe is een (potentieel) slachtoffer van mensenhandel te herkennen op een jeugdgroep volgens de literatuur en experts?**

3.1 Verleden slachtoffers

In een artikel geschreven door directieleden van Fier Fryslân wordt beschreven dat vaak gezegd wordt dat loverboyproblematiek vooral in de puberteit en de vroege adolescentie plaatsvindt. Echter ontstaan de problemen eerder. Het begint vaak al op zeer jonge leeftijd in de thuissituatie. Problemen met ouders, seksueel misbruik en kindermishandeling. Dit ontwikkelt zich bij deze kinderen verder op de basisschool waar ze worden buitengesloten of gepest. Hierna komen de meiden in de puberteit, waar vaak weer misbruik van hen wordt gemaakt. Ze worden bijvoorbeeld slachtoffer van een verkrachting of aanranding. De dader is dan niet iemand binnen het gezin, zoals vader, broer of oom. Zij zijn vaak wel de plegers in de kindertijd. In de puberteit komt de loverboy/mensenhandelaar in beeld die misbruik maakt van deze beschadigde meisjes. Je kunt het dan ook zien als een “uitingsvorm van een doorgaande lijn van verwaarlozing, mishandeling en misbruik” (Terpstra & Van Dijke, 2013). Het is zoals hierboven te lezen een terugkerend probleem bij de meisjesslachtoffers.

De meisjes die al jong te maken hebben gehad met kindermishandeling, hebben geleerd dat hun grenzen, hun lichamelijke integriteit en verzet weinig uitmaakte. Dit zorgt ervoor dat ze zichzelf hebben aangeleerd om misbruik te ondergaan, waardoor ook hun weerbaarheid steeds verder afneemt. Vanuit dit oogpunt is het een logisch gevolg dat deze meiden verwrongen beelden hebben van intimiteit, seks en liefde. Hierdoor zullen zij ook verkeerde bedoelingen van anderen, zoals de mensenhandelaar niet (genoeg) herkennen (Terpstra & Van Dijke, 2013).

3.2 Signalen en risico's

De volgende eerste opvallende signalen zijn te benoemen wanneer er sprake is van mensenhandel (Litam, 2017):

- Aanwezigheid van een oudere controlerende vriend
- Meisjes werken lang of op ongebruikelijke tijden
- Weinig persoonlijke bezittingen

Naast deze signalen, zijn er ook andere signalen te noemen. Opvallend is dat deze meisjes vaak angstig en depressief zijn, onderdanig overkomen en moeite hebben met oogcontact. Slachtoffers van mensenhandel hebben vaak last van depressie, dissociatieve stoornis, suïcidale gedachten, PTTS, gevoelens van schuld en schaamte en automutilatie. Daarnaast zijn er andere signalen, bijvoorbeeld moeite met solliciteren, middelengebruik, gebrek van een ondersteund netwerk en zichtbare blauwe – of brandplekken. Verder hebben zij behoefte aan een veilige en stabiele omgeving.

Mensenhandelaren gebruiken regelmatig tattoos of snijplekken om aan te duiden dat het meisje van hen is. Wanneer de slachtoffers gebruik maken van drugs, worden zij soms gedwongen om dit te spuiten tussen de vingers, tussen de tenen of aan de binnenkant van de dijen. Zodat het lichaam van het meisje verhandelbaar en mooi genoeg blijft om te verhandelen (Litam, 2017).

Er is een onderscheid te maken in het slachtofferprofiel, er zijn vijf profielen opgesteld die hieronder worden uitgewerkt.

1. Meisjes met faseproblematiek

Hierbij kun je denken aan heftig pubergedrag, zoals weglopen van thuis of de groep en regelmatig conflicten hebben. Ook kun je denken aan meisjes die leven in twee culturen (Conrisq groep, 2017). De experts geven aan dat hierbij ook gedacht kan worden aan verwarring in relaties (LV/1.15,2018).

2. Zeer beïnvloedbare meisjes

Denk hierbij aan meisjes met een licht verstandelijke beperking, afhankelijkheidsstoornissen, psychiatrische stoornissen of naïeve meisjes ten gevolge een zeer beschermende opvoeding (Conrisq groep, 2017). De experts voegen hieraan toe dat een migratieachtergrond waardoor meisjes de taal niet goed machtig zijn hen extra beïnvloedbaar kan maken (LV/1.13,2018). Het verblijf in een opvang maakt dat deze meisjes extra kwetsbaar zijn (LV/1.11,2018).

3. Getraumatiseerde meisjes

Meisjes met traumatische ervaringen, zoals seksueel misbruik of mishandeling. Zo'n driekwart van de slachtoffers zijn bekend met huiselijk geweld en kindermishandeling (Conrisq groep, 2017). Dit wordt bevestigd door de experts, een verleden van seksueel misbruik hebben, vergroot het risico op slachtofferschap (LV/1.16,2018).

4. Meisjes uit Multi-probleem gezinnen

Gezinnen met langdurige problemen op verschillende levensgebieden zoals, schulden, huiselijk geweld en psychiatrische problemen. Deze gezinnen zijn vaak bekend bij hulpverleningsinstanties (CONRISQ Groep, 2017). Fier benoemt het als volgt: "Kan ook zijn dat meiden een kwetsbare thuissituatie zitten, een vechtscheiding of ouders die verslavingen hebben. Kan ook zijn dat er in de thuissituatie seksueel misbruik speelt of heeft gespeeld. Of dat er huiselijk geweld speelt"(ER/1.14,2018).

5. Meisjes met eer gerelateerde problemen

Dit zijn meisjes waarbij de eer van het gezin hoog gehouden moet worden, dit staat voorop en seks voor het huwelijk is verboden. Hier wordt misbruik van gemaakt door bijvoorbeeld de seksuele handelingen te filmen en dit als chantagemiddel te gebruiken (CONRISQ Groep, 2017).

Om inzicht te krijgen in de signalen van mensenhandel is er een tabel toegevoegd. Deze geeft per categorie aan welke signalen zichtbaar kunnen zijn (WATCH Nederland, z.d.).

Tabel 1- Signalen mensenhandel

Categorie	Signalen
Uiterlijk	• Verandering kleding/make up (uitdagend/verzorgd) • Sporen van lichamelijk geweld • Tatoeages of voodoo materiaal
Zelfbeeld	• Lage zelfwaardering • Onrealistisch zelfbeeld • Beïnvloedbaar • Onderschat of overschat zichzelf • Moeite met grenzen aangeven
Algemeen gedrag	• Heeft (opeens) veel geld/dure spullen • Veel op straat • (Snel) wisselende emoties • Vermijdt onderwerpen gericht op seksualiteit • Gaat vaak uit • Slecht aanspreekbaar op gedrag • Telefoon heel erg belangrijk/wordt veel gebeld
Gedrag seksueel op gebied	• Obsessie met seks • Grote angst voor lichamelijk contact • Veel kennis op gebied van seksualiteit • Veel belangstelling voor bepaald (oudere) jongens
Gedrag/houding naar anderen	• Isoleert zich van vrienden en kennissen • Heeft (opeens) veel nieuwe contacten • Wordt gehaald en gebracht • Weinig binding met thuis • Heeft opeens afwijkende normen • Sociaal wenselijk gedrag • Geeft inconsistente informatie
Fysieke gesteldheid	• Is moe en vermagerd • Vertoont psychosomatische klachten • Eetproblemen • Zwangerschap • Seksueel overdraagbare aandoeningen

3.3 Signalen volgens experts

Wanneer het gaat om het zelfbeeld van deze meisjes wordt dit als volgt door Fier benoemd: “Als het gaat om de gemoedstoestand van een meisje, vaak zie je een laag zelfbeeld of depressief worden” (ER/1.10,2018). Bij algemene gedragsveranderingen wordt het telefoongebruik als belangrijk signaal gezien. Dit blijkt uit de informatie van Fier waar zij aangeven dat het kan lijken alsof een meisje verkleefd is aan haar telefoon of zelfs een tweede telefoon heeft. Wanneer ze dan gebeld wordt, neemt ze onmiddellijk op en verlaat ze de kamer zodat de gesprekken niet gehoord worden (ER/1.6,2018). Ook wordt genoemd dat het opvallend is wanneer meiden ‘s nachts op vreemde tijden weg gaan (LV/1.8,2018). Wanneer het gaat om de houding naar anderen wordt er aangegeven dat

meisjes goed zijn in het verbloemen wat er speelt. Zij zijn goed in overleven, waardoor het lastiger wordt om te signaleren (LV/1.7,2018). Het contact met het netwerk, zoals vrienden en thuis vermindert, bijvoorbeeld doordat zij zich afzetten (ER/1.5,2018). Tot slot wordt er wat gezegd over de uiterlijke en fysieke gesteldheid van de meisjes. Waarbij benoemd wordt dat de meisjes zich uitdagender gaan kleden en meer make-up gaan dragen (ER/1.7,2018). Naast de signalen die al beschreven zijn wordt ook nog genoemd dat deze meisjes zichzelf soms verwonden door zichzelf te snijden, dit wordt veel gezien aldus Fier (ER/1.11,2018).

3.4 Factoren van invloed op de signalering

3.4.1 Bewustzijn van het probleem

Als hulpverlener is het van belang om te beseffen dat deze meiden vaak zolang ze zich kunnen herinneren al geslagen en misbruikt worden. Eerst door familieleden, vervolgens door klasgenootjes en later door verkeerde vrienden. Deze meiden beseffen pas dat het geweld te ver gaat nadat hen uitgelegd wordt dat het niet normaal is dat er zo met hen wordt omgegaan. De meiden blijven soms bij hun loverboy, juist voor de keren dat ze wel 'liefde' krijgen, bijvoorbeeld in de vorm van een kadootje of een compliment. De liefde voor deze jongen kan heel diep zitten (Terpstra & Van Dijke, 2014). Daarnaast is het voor de hulpverlener belangrijk om te beseffen dat seksuele uitbuiting voorkomt en een probleem is. Wanneer er geen bewustzijn is van dit probleem zal de signalering ook minder zijn (LV/1.6,2018). Jongeren in een opvang zitten daar vaak niet voor niets en zijn daarmee extra kwetsbaar (LV/1.9,2018).

3.4.2 Handelingsverlegenheid

Volgens de experts is er sprake van handelingsverlegenheid bij de hulpverleners (LV/1.3,2018). Dit heeft volgens hen meerdere redenen. Zo noemt Fier het gebrek aan scholing en onwetendheid wanneer het gaat om de aanpak van mensenhandel. Daarnaast kan het voor hulpverleners een moeilijk onderwerp zijn om bespreekbaar te maken, dit kan te maken hebben met de angst om ernaast te zitten wanneer een meisje toch geen slachtoffer blijkt te zijn (ER/1.4,2018). Hierbij wordt nog benoemd dat handelingsverlegenheid ook veroorzaakt kan worden door het gevoel van de hulpverlener om alleen te staan om de situatie te kunnen veranderen (LV/1.5,2018).

3.4.3 Kennis

Kennis van de signalen en de problematiek rondom seksuele uitbuiting is nodig om te kunnen signaleren als hulpverlener (LV/1.2,2018). Kennis van de problematiek en te weinig zicht op wat er speelt bij de meisjes bemoeilijkt de signalering van slachtoffers binnen de hulpverlening (ER/1.2,2018). Wanneer het bijvoorbeeld om duidelijke signalen gaat als een tattoo of blauwe plekken worden deze vaak wel gesignaleerd (ER/1.21,2018). De meer subtiele signalen, zoals gedragsveranderingen worden minder gesignaleerd. Het is van belang dat de hulpverlener ook daar alert op is (ER/1.22,2018).

3.3.4 Invloed van de sociale media

Door het gebruik van de sociale media is het probleem niet alleen groter, maar ook dichterbij gekomen. Het bereiken van kwetsbare meisjes is door mensenhandelaren makkelijker geworden. Zij screenen deze meisjes op hoe zij zich profileren op het sociale medium, wat ze schrijven en hoe ze eruitzien (ER/1.19,2018). Daarnaast wordt beeldmateriaal van de meisjes ingezet als chantagemiddel (ER/1.16,2018). Ter verduidelijking het volgende voorbeeld: "Dat meiden verkracht worden, dat daar filmpjes van gemaakt worden en als je niet wilt dat je ouders dit filmpje zien en als je niet wilt dat wij dit filmpje door je klas verspreiden moet je doen wat wij zeggen" (ER/1.17,2018).

Dit wordt ook wel loverboy 2.0 methode genoemd, deze manier bestaat uit vier fases: **grooming en hawking**, inpalmen, inlijven en vervolgens uitbuiten. Hierbij kan hij gebruik maken van **sextortion of**

sexting. De klassieke methode en de 2.0 methode worden ook wel door elkaar gebruikt. Door het gebruik van internet zijn meiden steeds sneller slachtoffer. Het kan zijn dat een meisje al binnen een week werkzaam is voor de jongen (CONRISQ Groep, 2017)

Tot slot is het van belang te beseffen dat professionals denken vanuit een eigen denkkader. Hierdoor wordt signalering van slachtoffers lastig wanneer zij bouwen op eerdere ervaringen. “Als je zelf niet heel erg veel weet en alleen maar de film loverboy kent en ik heb het een keer bij Marie mee gemaakt zestien jaar geleden en dat was echt dat. Dan is dat je ervaring waar je op gaat varen”(TC1/2.63,2018). Daarnaast is er tijd nodig om een vertrouwensband op te bouwen en genoeg informatie te verzamelen. Dit kan het proces van signalering bemoeilijken (Bos, Loyens, Nagy, & Oude Breuil, 2016).

3.5 Deelconclusie

Potentiele slachtoffers van mensenhandel op jeugdgroepen zijn volgens de literatuur en experts op verschillende manieren te herkennen. Het verleden van de slachtoffers speelt een grote rol. Daarnaast zijn er signalen en risicoprofielen waarmee de hulpverlener zicht kan krijgen op de slachtoffers. Verschillende factoren hebben invloed op het signaleringsproces. Ten eerste is het belangrijk dat de hulpverlener bewust is dat mensenhandel aanwezig kan zijn op de jeugdgroep en het om complexe problematiek gaat. Daarnaast zijn er meerdere redenen te noemen waardoor er handelingsverlegenheid is bij de hulpverleners. Waaronder een gebrek aan kennis van de signalen. Verder heeft de sociale media invloed op de zichtbaarheid van het probleem. Tot slot laten hulpverleners zich leiden door hun eigen denkkader en/of eerdere ervaringen die zij hebben gehad omtrent mensenhandel, wat kan zorgen voor blinde vlekken.

4. Het Leger des Heils

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de hulpverleners bij het Leger des Heils (potentieel) slachtofferschap van mensenhandel herkennen en hoe de hulpverleners vervolgens handelen. De deelvraag luidt: **Hoe herkent en handelt de hulpverlener bij het Leger des Heils bij potentieel slachtofferschap van mensenhandel?** Wij geven antwoord op deze deelvraag door in te zoomen op de kennis van hulpverleners met betrekking tot de signalering van potentiële slachtoffers, in de paragrafen 4.1 en 4.2. In paragraaf 4.3 wordt beschreven welke risico's zorgen voor potentieel slachtofferschap volgens de hulpverleners. Paragraaf 4.4 beschrijft hoe hulpverleners handelen na signalering. Dit handelen is verder onderverdeeld in de gespreksvoering met het potentiële slachtoffer en de basishouding van de hulpverlener.

4.1 Signaleren

Als het gaat om signaleren geven de hulpverleners aan slachtoffers te herkennen wanneer het duidelijk zichtbaar is. Zoals een meisje waarvan een hulpverlener wist dat zij seksuele handelingen verrichtte tegen betaling (M1/2.6,2018). Wanneer het minder zichtbaar is geven de hulpverleners aan het lastiger te vinden om slachtoffers te herkennen, zij geven aan wel vermoedens te hebben. (M3/2.1,2018). De trajectcoördinatoren benoemen meerdere casussen waarin zij slachtofferschap herkenden. Zo benoemt een respondent meiden op de groep te hebben gehad waarbij er sprake was van loverboyproblematiek (TC1/2.1,2018). Daarnaast wordt er benoemd dat er bij het intakegesprek altijd rekening wordt gehouden met mogelijke slachtofferschap (TC2/2.5,2018). Om te kunnen signaleren is er behoefte om het thema aanpak mensenhandel regelmatig onder de aandacht te brengen (TC2/2.39,2018).

Eerder is beschreven dat de hulpverleners moeite hebben met het herkennen van slachtofferschap, dit blijkt vooral te maken te hebben wanneer signalen minder goed te duiden zijn. Een respondent benoemt bijvoorbeeld dat teruggetrokken gedrag kan vallen onder psychische problematiek maar tegelijk een signaal kan zijn van eventueel slachtofferschap van seksuele uitbuiting (M2/2.13,2018). Een andere hulpverlener geeft aan dat hij het lastig vindt om te signaleren door gebrek aan voldoende kennis (M1/2.15,2018). Daarnaast wordt aangegeven dat de werkomgeving ervoor zorgt dat signalering van mensenhandel bemoeilijkt wordt. De hulpverlener werkt onregelmatig waardoor de signalering vooral neerkomt op de overdracht en rapportage (TC1/2.37,2018). Ook heeft het te maken met allerlei praktische zaken die de aandacht vragen waardoor signalering op de achtergrond raakt (M4/2.47,2018). Daarnaast wordt er gezegd dat iedere hulpverlener de signalen zal moeten kennen (M6/2.14,2018). Wanneer het gaat om het vergroten van de kennis ten behoeve van de signalering wordt er benoemd dat er tools nodig zijn zoals een hand-out met signalen (M4/2.54,2018).

Om mogelijk slachtofferschap te kunnen signaleren heeft de hulpverlener informatie nodig die dit onderbouwt. Hierbij benoemt een hulpverlener dat hij afgaat op zijn onderbuikgevoel. Om vervolgens in een gesprek dit gevoel te toetsen (M2/2.28,2018). Een andere manier die ingezet wordt om informatie te verzamelen is melden van verdachte personen bij de politie (M5/2.47,2018). Voor de start van het hulpverleningstraject wordt er gekeken naar de risico's voor eventueel slachtofferschap. Zowel in het intakegesprek als de beschikbare informatie vanuit vorige instanties (TC1/2.6,2018 & TC2/2.6,2018). Deze periode, waarin informatie wordt verzameld is een proces waarin er wordt afgestemd wanneer welke stappen worden genomen (TC2/2.36,2018).

Ter ondersteuning van de signalering wordt er gebruik gemaakt van de risico-inventarisatie (M2/2.9,2018). Het gebruik hiervan is afhankelijk van de antwoorden die het meisje geeft (TC2/2.7,2018). Daarnaast maken de hulpverleners hier verschillend gebruik van. Een respondent geeft aan er geen gebruik van te maken (M6/2.21,2018). Een ander geeft aan hier wel gebruik van te maken in het hulpverleningsplan (M3/2.20,2018).

4.2 Signalen

In voorgaand hoofdstuk is er volgens de literatuur en experts beschreven hoe een (potentieel) slachtoffer herkend kan worden. In gesprek met de hulpverleners is naar voren gekomen welke signalen zij kennen. Een van deze signalen is de algemene gedragsverandering. Een voorbeeld die hierbij genoemd wordt door een respondent is dat een meisje midden in de nacht vertrekt (M3/2.6,2018). Een andere hulpverlener geeft aan: ‘Heel erg terugtrekken, dus als je er bent meteen naar je kamer gaan. Zodat je zo min mogelijk confrontaties en vragen kunt krijgen’ (TC1/2.25,2018).

De hulpverleners zien ook signalen waarbij het meisje bepaald gedrag of een houding heeft ten opzichte van anderen. Een respondent geeft aan dat het meisje koste wat het koste toch weg wilde gaan, ondanks de consequenties die hieraan verbonden waren (TC1/2.22,2018). Verder geeft een hulpverlener aan dat het meisjes weinig openheid geeft over haar netwerk (TC2/2.1,2018). Ondanks dat vinden ze het belangrijk inzicht te hebben in het netwerk van het meisje (M1/2.9,2018). Een aantal respondenten valt het telefoongebruik van de meisjes op. Zo geeft één aan dat een meisje ongeacht de tijd, wanneer zij gebeld wordt door een jongen gelijk naar buiten gaat (M5/2.14,2018).

De houding van slachtoffermeisjes ten opzichte van zichzelf kent ook een aantal signalen. Een voorbeeld hiervan is een laag zelfbeeld (M5/2.6,2018). Daarnaast geeft een respondent aan dat de meisjes zich eenzaam en depressief kunnen voelen (M5/2.27,2018). Waardoor ze gevoeliger zijn voor de aandacht van een mensenhandelaar.

Wat een hulpverlener ook opvalt is het feit dat een meisje zich opeens uitdagender gaat kleden (M2/2.11,2018). Ze gaat dan weg in een veel te kort strak rokje. Een andere hulpverlener benoemt dat ze zich uitgebreid verzorgt en opmaakt en vervolgens opgehaald wordt (M3/2.11,2018). Bij de uiterlijke en fysieke gesteldheid van het meisje werd door een respondent opgemerkt dat een meisje blauwe plekken kan hebben of soa's (M6/2.12,2018). Een andere respondent geeft aan dat meisjes zichzelf verwaarlozen, er slecht uitzien (M5/2.29,2018).

Tot slot zijn er gedragssignalen op seksueel gebied die herkend worden door de hulpverlener. Ten eerste benoemt een respondent dat ze herkent dat meisjes opeens wisselende contacten kan hebben met (oudere) jongens (TC1/2.26,2018). Waar een ander juist aangeeft geen seksueel ongezond seksueel gedrag te zien (M1/2.2,2018). Weer een ander zegt dat de jongeren op seksueel gebied niet gezond ontwikkelen (M3/2.2,2018). Hierop sluit een andere hulpverlener door te zeggen dat de jongeren moeite hebben met grenzen aangeven en daardoor grenzeloos gedrag laten zien (M4/2.1,2018).

4.3 Slachtofferprofiel

Volgens de literatuur en experts zoals beschreven in hoofdstuk drie, zijn er een aantal risico's waardoor een meisje kans heeft slachtoffer te worden van mensenhandel. De hulpverleners op het Leger des Heils hebben hier een aantal risico's van benoemd. Een respondent geeft aan dat meisjes die eerder zijn misbruikt een vergrote kans hebben om slachtoffer te worden (M3/2.14,2018). Deze problematiek op seksueel gebied speelt vaak al van jongs af aan volgens een andere hulpverlener (M6/2.1,2018).

Vervolgens wordt er door een hulpverlener benoemd dat meiden die in een multi-problem gezin zijn opgevoed een risico zijn om in handen te komen van een mensenhandelaar. Deze meiden hebben geen goede basis meegekregen (M4/2.25,2018). Een andere respondent geeft aan dat ouders vaak hetzelfde hebben meegemaakt (M5/2.7,2018). In deze opvoeding hebben de meisjes weinig aandacht gekregen, was het onstabiel en had de moeder doorgaans verschillende partners, aldus een hulpverlener (M5/2.12,2018).

Meisjes die beïnvloedbaar zijn, zijn kwetsbaar voor seksuele uitbuiting. Beïnvloedbaar is een breed begrip. De respondenten geven aan hoe een meisje op verschillende manieren beïnvloedbaar kan zijn voor potentieel slachtofferschap. Zo noemt een respondent meiden met een laag zelfbeeld beïnvloedbaar (M1/2.18,2018). Op een ander vlak benoemt een ander dat meisjes afhankelijk kunnen worden van middelen die zij niet kunnen betalen. Om het toch te krijgen moeten ze er dan iets voor terug doen (M1/2.19,2018). Meisjes die moeite hebben met hun grens aangeven worden door een hulpverlener ook gezien als beïnvloedbaar (M5/2.13,2018). Tot slot zijn het volgens een hulpverlener vaak kwetsbare meisjes zoals meisjes met een licht verstandelijke beperking (M2/2.14,2018).

4.4 Handelen

In voorgaand gedeelte is met name de signalering van potentiële slachtoffers van mensenhandel aan bod gekomen. Op deze manier is er antwoord gegeven op de vraag hoe hulpverleners potentiële slachtoffers herkennen van op de jeugdgroep. Vanaf dit punt wordt er gekeken naar het handelen van de hulpverleners, wanneer zij hebben gesignaleerd.

Ten eerste is praten over seksualiteit met de jongere een terugkerend onderwerp. Een aantal hulpverleners geven aan dat zij praten over seksualiteit erg belangrijk vinden in de jeugdzorg. Zo geeft één aan: "Ja, ik ga zeker het gesprek rondom seksualiteit aan. Ik denk ook dat, dat een absolute voorwaarde is dat als je als jeugdhulpverlener werkt, dat je dat moet kunnen"(M2/2.6,2018). Een ander ziet het praten over seksualiteit als praten over wat een vriendje wel of niet mag doen en wat meiden verwachten van een relatie (M1/2.37,2018). Soms is er bij het intakegesprek al duidelijk dat het meisje seksueel overschrijdend gedrag vertoont. Dan wordt dit meegenomen in het hulpverleningsplan, niet als leerdoel gericht op seksualiteit, maar bijvoorbeeld verwoord als praten over je gevoelens (M2/2.23,2018). Een voorbeeld die aanleiding kan zijn voor de hulpverlener om het gesprek over seksualiteit aan te gaan is een zuigzoen in de nek van het meisje (M6/2.3,2018).

Ten tweede blijkt dat er soms ook moeite is om te handelen nadat er is gesignaleerd dat het niet goed gaat met een meisje en er aanwijzingen zijn dat zij seksueel wordt uitgebuit. Zo benoemt een hulpverlener dat het lang kan duren voordat er wat wordt gedaan met vermoedens omdat er veel besproken wordt en de vermoedens eerst op verschillende plekken worden neergelegd

(M4/2.42,2018). Een andere hulpverlener geeft aan dat er een gebrek is aan kennis hoe je moet handelen, hierdoor stellen de hulpverleners zich volgens haar te beschermend op tegenover het meisje (TC1/2.65,2018). Er wordt ervaren dat je als hulpverlener weinig kan doen, zeker als een meisje boven de achttien is dan ziet een respondent het als haar keuze (M5/2.51,2018). De jeugdgroepen zijn een open-setting waardoor het moeilijk is om dingen te verbieden, geeft een hulpverlener aan (M5/2.15,2018). Om uiteindelijk het gesprek aan te gaan met het meisje over de vermoedens die je als hulpverlener hebt blijkt soms ook een stap te zijn. Zo geeft een hulpverlener aan dat hij een grens over moet om dit te bespreken (M3/2.30,2018). ‘Vooral de angst om ernaar te vragen en hoe ga ik dat dan doen’ (M4/2.43,2018). Om te handelen gebruikt de hulpverlener geen officieel stappenplan. Hij zou hiervoor naar een gespecialiseerde organisatie gaan om advies te vragen (M6/2.25,2018).

De stappen die een hulpverlener doorloopt nadat hij vermoedens heeft dat een meisje seksueel wordt uitgebuit gaan vaak in samenspraak met collega's. Een hulpverlener geeft aan in het team de vermoedens te delen over een meisje en vervolgens spreken ze met elkaar vervolgstappen af (M3/2.22,2018). Een ander benoemt dat er een aandachtsfunctionaris seksualiteit aanwezig is in het team en dat deze ervoor zorgt dat seksualiteit bespreekbaar blijft tijdens vergaderingen (M4/2.31,2018). Elk team heeft een gedragswetenschapper, deze wordt ingezet om vervolgstappen te bespreken wanneer en vermoedens zijn dat een meisje slachtoffer is (TC1/2.49,2018). Tot slot gaf een hulpverlener aan dat zij denkt dat mensenhandel nog niet genoeg geïntroduceerd is in het team waar zij werkt, ze had ooit eens gehoord dat een andere organisatie de signalen van mensenhandel regelmatig bespreekt binnen het team om zo scherp te blijven op signalen van potentiële slachtoffers (M6/2.29,2018).

Wanneer een meisje moeite heeft met haar grens aangeven of slachtoffer is van seksuele uitbuiting, zet een respondent Pretty Woman in (M5/2.9,2018). Ook de politie wordt ingezet wanneer er vermoedens zijn dat een meisje echt gevaar loopt, een hulpverlener geeft aan de wijkagent in te lichten wanneer meiden weglopen (TC1/2.76,2018). Als collega's met elkaar hebben overlegd en ze advies nodig hebben weet een respondent dat te vinden bij de ketenpartner Samen Veilig (M6/2.22,2018). Een andere hulpverlener geeft aan dat hij het belangrijk vindt dat gespecialiseerde organisaties hun op de hoogte blijven houden omtrent dit onderwerp, zodat de kennis omtrent mensenhandel wordt vergroot (M4/2.39,2018).

Een andere manier om de vermoedens van de hulpverlener te toetsen is het vlaggensysteem. Een respondent benoemt dat het een mooie manier is om vermoedens te bespreken en te labelen, tegelijk geeft zij aan dat deze methode nog vaker ingezet mag worden (TC1/2.50,2018). Een andere hulpverlener geeft aan dat het thema mensenhandel regelmatig herhaald moet worden en er gesprekstechnieken en handvaten beschikbaar moeten zijn voor de hulpverlener, zodat er meer bekend over is (M5/2.68,2018). Tot slot geeft een respondent aan dat het hem in de intake zou helpen wanneer voorkennis over het meisje beschikbaar is, op die manier kan er volgens hem veel beter gehandeld worden (TC2/2.38,2018).

4.5 Gespreksvoering

Wanneer het gaat om de gesprekken die de hulpverleners voeren met de jongeren over seksualiteit en eventuele seksuele uitbuiting, zijn er een aantal voorwaarden die zij noemen. Een voorwaarde die genoemd wordt is om op een laagdrempelige manier het gesprek aan te gaan, een respondent benoemt het als volgt: “Het is niet zo officieel, je probeert altijd een manier te vinden. Met iemand lopen of ik ga even een keer met een jongere in de stad wat drinken”(M2/2.26,2018). Samen theedrinken en het gesprek buiten kantoor op een vertrouwde plek voor het meisje zoals haar eigen kamer blijkt voor de hulpverlener van belang om het gesprek goed te kunnen voeren (M6/2.26,2018).

Een andere voorwaarde is dat er wordt gekeken naar de vormgeving van het gesprek. Hulpverleners geven een eigen kleur aan het gesprek, waar de één aangeeft vooral feitelijk dingen uit te vragen (TC2/2.24,2018) geeft een andere hulpverlener aan van tevoren niet te weten hoe het gesprek aan te pakken. En in het gesprek op zoek te zijn naar aansluiting en het benoemen van de non-verbale houding (M3/2.25,2018). Daarnaast wordt er in overweging genomen wie het gesprek zal voeren en of de hulpverlener hier zich voldoende toegerust voor voelt (M1/2.35,2018). Tot slot wordt er aangegeven dat er behoefte is aan meer kennis op het gebied van gespreksvoering. Bij deze kennis gaat het dan om te weten welke houding passend is en welke verdiepende vragen er gesteld kunnen worden (M6/2.34,2018). Een respondent benoemt het volgende: “Meer kennis van de signalen. Maar ook hoe je het gesprek op gang kan houden, zonder dat je veroordelend gaat praten. Zodat de ander al denkt oh ze vinden het niet goed, ze vinden er al wat van dan hou ik wel mijn mond”(TC1/2.78,2018).

Zoals eerder benoemd wordt er gedacht over wie het gesprek zal voeren. Het gesprek wordt dan ook wel uitbesteed aan bijvoorbeeld de gedragswetenschapper omdat deze de kennis in huis heeft om het gesprek te voeren (TC1/2.53,2018). Ook wordt het gesprek uitbesteed aan de orthopedagoog (M5/2.44,2018). Een hulpverlener benoemt het lastig te vinden om in gesprek te gaan met een mentormeisje nadat zij slachtoffer was van verkrachting en heeft de keuze gemaakt om gesprek door een collega te laten voeren (M1/2.38,2018).

Een reden om het gesprek uit te besteden is de invloed van de sekse van de hulpverlener op het gesprek. Een respondent geeft aan dat meisjes het gesprek beter kunnen hebben met een vrouwelijke collega (M1/2.13, 2018). In een voorbeeld wordt benoemd dat een meisje zelf aangaf zich te schamen om het gesprek met een mannelijke hulpverlener te voeren en het gesprek met een vrouwelijke collega te willen (M5/2.65,2018). Wel wordt er aangegeven dat dit niet altijd het geval is ener ook meiden zijn die het gesprek liever met een mannelijke hulpverlener voeren (TC2/2.28,2018).

Wanneer er vermoedens zijn van slachtofferschap wordt het gesprek aangegaan met het meisje (M4/2.33,2018). Een respondent benoemt dat dit in afstemming gaat met de mentor en je niet van tevoren weet wat er uit het gesprek zal komen, maar de focus vooral ligt bij het bevragen (M3/2.24,2018). Er kan moeite zijn om dat gesprek te voeren, omdat de hulpverlener het meisje niet het gevoel wil geven dat ze slachtoffer is van mensenhandel, als later blijkt dat ze geen slachtoffer is (M6/2.28,2018). De wens wordt geuit om het slachtofferschap te voorkomen, maar om deze gesprekken goed te kunnen voeren is er wel behoefte aan training voor een juiste gespreksvoering (TC1/2.59,2018).

4.6 Basishouding van de hulpverlener

Het handelen van de hulpverlener is gebaseerd op een basishouding waaruit zij werken. Wanneer het specifiek gaat om de basishouding richting (potentiele) slachtoffers van seksuele uitbuiting worden er meerdere dingen van belang geacht door de hulpverleners. Om te beginnen met een open en transparante houding. Een hulpverlener beschrijft dat als volgt: “Dat heeft te maken met het gewoon open staan kijken wat er gebeurt. En luisteren en vragen wat wil je me vertellen en hoe is dat dan voor jou. Want ik weet het niet” (M2/2.32,2018). Hulpverleners geven aan dat deze open houding wel lastig kan zijn. Reden kan zijn dat de hulpverlener niet te veel vragen willen stellen en het lastig vindt om echt geduldig te luisteren (M5/2.67,2018). Een andere hulpverlener uit de wens om meer te kunnen hebben van die open houding en geeft aan terug te zien bij collega’s met deze houding dat jongeren veel vertellen (M3/2.39,2018). Deze transparantie zit ook in het melden en/of inzetten van expertise van buitenaf en dit terug te koppelen naar de meisjes (TC2/2.9,2018).

Het meisje laten praten en als hulpverlener de vragen zo stellen dat het een open gesprek blijft, waarin je als hulpverlener niet gaat invullen is heel moeilijk volgens een respondent (TC1/2.61,2018). Hierbij komen we bij een ander aspect van de basishouding die genoemd wordt en dat is niet-veroordelend zijn. Een hulpverlener benoemt deze houding als volgt: “Je moet ook zeker niet uitstralen dat het slecht, negatief en verkeerd is. Dan slaan ze dicht en dan denken ze ik ga niks zeggen want ik heb een fout gemaakt” (M5/2.19,2018). Hierbij wordt aangegeven dat de hulpverlener het gevoel kan hebben niet veroordelend te zijn, maar hier altijd alert op moet blijven (TC1/2.57,2018).

Het opbouwen van een band wordt door een aantal hulpverleners als een belangrijke basis gezien, zodat een meisje haar verhaal kan vertellen. Door het ontwikkelen van een vertrouwensband is er de hoop dat het meisje steeds meer openheid gaat geven, zodat je daar als hulpverlener op kunt anticiperen (M6/2.19,2018). Om die band te ontwikkelen, wordt door de hulpverlener geïnvesteerd in het contact (M5/2.54,2018).

De invloed van cultuur op seksualiteit zien de hulpverleners terug bij de jongeren die zij begeleiden. Een hulpverlener geeft aan dat het hem heeft geholpen om meer te weten over verschillende culturen om het gesprek over seksualiteit aan te gaan met het meisje (M3/2.28,2018). De verhoudingen tussen man en vrouw kunnen in een niet-westerse cultuur anders zijn. Wanneer je dit inzicht begrijp je meer van het gedrag van de meisjes, geeft dezelfde hulpverlener aan (M3/2.41,2018). Wanneer je spreekt over verschillende culturen kan het ook om een subcultuur gaan. Een respondent geeft aan dat bijvoorbeeld een kampcultuur gesloten is, dan maakt het voor de hulpverlener moeilijker om te handelen en een passende houding te hebben (M5/2.60,2018). Tot slot geeft een hulpverlener aan dat het hem goed lijkt dat hulpverleners meer weten over verschillende culturen zodat zij potentiële slachtoffers beter kunnen begrijpen (M5/2.61,2018).

Het onderwerp seksualiteit bespreken kan voor mensen moeilijk zijn of een taboe, volgens een hulpverlener ligt het eraan hoe de hulpverlener dit mee heeft gekregen in zijn opvoeding (TC1/2.67,2018). Een andere hulpverlener sluit hierbij aan door te zeggen dat hij moeite heeft om over seksualiteit te praten doordat er geen ruimte voor was in zijn opvoeding (M3/2.32,2018). Hieruit kun je zien dat de achtergrond van de hulpverlener invloed heeft op zijn handelen. Hulpverleners die ouder zijn reageren vaak beschermend naar potentiële slachtoffers van mensenhandel, merkt een respondent op (TC1/2.60,2018).

4.7 Deelconclusie

Concluderend is te zeggen dat het herkennen van potentieel slachtofferschap van mensenhandel afhankelijk is van de zichtbaarheid van de signalen die de hulpverleners opmerken. Daarnaast bemoeilijkt het gebrek aan kennis en de werkomgeving van de hulpverlener het proces van signalering. Verder hebben de hulpverleners enige kennis over het slachtofferprofiel. Dit blijkt uit een aantal risico's die zij benoemen voor potentieel slachtofferschap. Wanneer het op handelen aankomt praten de meeste hulpverleners over seksualiteit op de jeugdgroep, echter verschilt het erg per hulpverlener hoe hier vorm aan wordt gegeven. Wanneer zij vermoedens hebben van slachtofferschap delen zij die met hun collega's en de gedragswetenschapper. Daarnaast geven de hulpverleners meerdere redenen waardoor ze handelen lastig vinden. Een voorbeeld hiervan is onvoldoende kennis hoe te handelen. Mensenhandel is ons inziens nog niet genoeg geïmplementeerd in de teams van het Leger des Heils. De hulpverleners besteden het gesprek uit wanneer er vermoedens bestaan van slachtofferschap. Wanneer zij wel het gesprek aangaan vinden ze een laagdrempelige manier van gespreksvoering passend. Toch hebben een aantal hulpverleners moeite om de gesprekken te voeren en hebben behoefte aan training op het gebied van gespreksvoering. Tot slot is bij dit alles de basishouding van belang. Hulpverleners zien dit vooral als een open houding, rekening houdend met de achtergrond van het meisje. De eigen achtergrond en opvoeding van de hulpverlener kan belemmerend werken in de gesprekvoering.

5. Good practices en richtlijnen voor de hulpverlener

In de voorgaande hoofdstukken is besproken hoe een (potentieel) slachtoffer herkend kan worden en hoe de hulpverleners bij het Leger des Heils signaleren en handelen. In dit hoofdstuk wordt duidelijk welke good practices en richtlijnen beschikbaar zijn voor de hulpverlener op het gebied van seksuele uitbuiting. De vraag luidt: **Welke good practices en richtlijnen kan de hulpverlener inzetten die werkt met (potentiele) slachtoffers van mensenhandel?**

5.1 Methodes

Een algemene niet specifieke behandeling is niet geschikt voor deze doelgroep. Enerzijds moet de behandeling gericht zijn op de ontwikkeling van de sekse specifieke aanpak met aandacht voor seksueel misbruik en relatieverslaving. Daarnaast is het van belang dat er de nadruk komt te liggen op relationele aspecten zoals; contextuele benadering, intrinsieke motivatie en in gesprek blijven. De meiden die potentieel slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting zijn wanhopig op zoek naar aandacht, liefde en bevestiging. Hier moet de hulpverlener op anticiperen.

Onderzoek en praktijk wijzen uit dat bij potentiële slachtoffers van seksuele uitbuiting gedragsverandering moeilijk tot stand komt. Meiden op een groep functioneren redelijk bij een duidelijke structuur en een belonings- en strafsysteem. Maar op lange termijn zorgt dit niet voor gedragsverandering. Het is van belang dat de hulpverlener betrouwbaar is (Bos et al., 2016). Bij deze betrouwbaarheid is het van belang om als hulpverlener het meisje niet direct aan te spreken met de term slachtoffer, omdat zij zichzelf vaak niet zo ziet (Loyola's Center for the Human Rights of Children & International Organization for Adolescents, 2011).

Hieronder zullen een aantal bestaande methoden worden toegelicht die de hulpverlener in kan zetten die werkt met (potentiele) slachtoffers van mensenhandel.

5.1.1 Het vlaggensysteem

Een eerste methode is het vlaggensysteem. Dit systeem is bekend bij het Leger des Heils en wordt ingezet voor het bevorderen van gezond seksueel gedrag binnen de jeugdzorg. Daarnaast heeft het als doel het terugdringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Samengevat kun je hierin drie stappen benoemen:

- Het adequaat beoordelen van seksueel (grensoverschrijdend) gedrag.
- Het gedrag bespreekbaar maken met professionele opvoeders en de jeugdigen.
- Het geven van een adequate pedagogische reactie.

Er wordt gebruikt gemaakt van zes criteria: wederzijdse toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, leeftijds- en ontwikkeling adequaat, context adequaat/passend bij de situatie en zelfrespect (Storms & Doornink, 2016).

5.1.2 Let's talk

Een tweede interventie die ingezet kan worden door jeugdhulpverleners is Let's talk (Mouthaan, 2012). Deze interventie heeft als doel om de houding en opvattingen die samenhangen met seksueel grensoverschrijdend gedrag, bespreekbaar te maken. Het gaat vervolgens om het stimuleren van de gewenste houding en opvattingen ten opzichte van seksualiteit. Het blijkt dat dit de grootste risico-

en beschermingsfactoren zijn wanneer het gaat om seksueel grensoverschrijdend gedrag. Let's talk bestaat uit een dvd en een handleiding, waardoor je als jongerenwerker vijftien thema's aan bod kan laten komen, zoals seksuele intimidatie en zelfbeeld. Het is geschikt voor een grotere groep, maar kan ook worden gebruikt met één of twee jongeren. Belangrijk bij deze methode is de rol van de gespreksleider/jongerenwerker. Hij of zij is degene die het gesprek/discussie moet leiden (Mouthaan, 2012).

5.1.3 Asja interventie

Een derde methode is de Asja interventie (Nederlands Jeugdinstituut, 2012). Deze wordt ook gehanteerd bij Fier. De Asja interventie richt zich op normaal begaafde jonge vrouwen van 12 t/m 23 jaar. Deze meisjes zijn via loverboy-constructies in de prostitutie of in een 'grijs' prostitutiecircuit terechtgekomen. Naast daadwerkelijk slachtofferschap richt het programma zich op meisjes en jonge vrouwen die een groot risico lopen hierin terecht te komen. Zij bevinden zich in circuits waarin sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag. De achtergrond van deze meisjes zorgt voor belastende risicofactoren zoals traumatisering, onveilige hechting, middelenafhankelijkheid of seksueel misbruik. De meisjes en jonge vrouwen worden benaderd als 'gewone' jongeren. Het accent ligt in het heden. De meiden doen, in hoeverre het mogelijk is, alles wat gewone jongeren van hun leeftijd doen. Daarnaast krijgen de meiden hulpverlening en behandeling voor hun problematiek. Asja behandelt actuele en onderliggende problemen in samenhang met het gewone dagelijks leven. Daarnaast biedt Asja ook veiligheid en bescherming (Nederlands Jeugdinstituut, 2012). Asja interventies zijn gebonden aan een Asja instelling zoals Fier.

5.2 Richtlijnen

In de voorgaande paragraaf zijn een aantal methoden beschreven die een hulpverlener kan inzetten. Naast deze methoden zijn er een aantal richtlijnen waar de hulpverlener die werkt met (potentiele) slachtoffers rekening mee moet houden. Bijvoorbeeld de regels rondom het beroepsgeheim van de hulpverlener. Verder zijn er nog interne en externe richtlijnen benoemd, hierbij moet aangetekend worden dat de interne en externe richtlijnen soms in elkaar kan overlopen.

5.2.1 Beroepsgeheim en privacywetgeving

Als hulpverlener heb je een beroepsgeheim. De persoonsgegevens van een meisjesslachtoffer mogen niet gedeeld worden met de politie of het Openbaar Ministerie. Ook hier geldt dat de hulpverlener kan oordelen dat een conflict van plichten doorbreking van het beroepsgeheim rechtvaardigt. Het delen van informatie moet altijd gericht zijn op het afwenden van een direct gevaar of ernstig nadeel voor het slachtoffer of een ander hebben. Je geeft als hulpverlener dus geen informatie ter opsporingsbelang van de politie of het Openbaar Ministerie. Hoewel het er wel mee gediend kan zijn. Waarheidsvinding is geen reden om het beroepsgeheim als hulpverlener te doorbreken. De rechter zal uiteindelijk een afweging maken en het zwaarste belang laten wegen.

Indien een hulpverlener besluit de politie te informeren, dan moet hij het beroepsgeheim zo min mogelijk schenden. Hiermee wordt bedoeld dat de informatie zoveel mogelijk beperkt wordt tot feitelijke gegevens.

Wanneer de politie vraagt persoonsgegevens over het meisje te verstrekken ten behoeve van voorkoming, opsporing en vervolging van strafbare feiten, vervallen een aantal eisen uit de Wet

Bescherming Persoonsgegevens. De persoonlijke gegevens hoeven in dit geval niet verenigbaar te zijn met het doel waarvoor ze zijn verzameld. De politie zal echter moeten kunnen aangeven op grond van welke wettelijke regeling de hulpverlener verplicht is deze gegevens te verstrekken. In veel gevallen zal het beroepsgeheim in de weg staan, tenzij sprake is van één van bovengenoemde uitzonderingen (Instituut, 2016).

Bij het melden, maar ook in het gehele proces heeft een hulpverlener zich te houden aan de privacywetgeving. De experts geven aan dat dit ingewikkeld kan zijn voor de hulpverlener. Gezien de complexiteit die hierbij komt kijken met het management en alle regels die er zijn binnen de hulpverlening. Dit kan ervoor zorgen dat men het veilig speelt en er geen actie ondernomen wordt (LV/3.16,2018). Er is wel een verschil met minderjarigen, er is dan meer ruimte voor overleg ook zonder toestemming van de jongere (LV/3.49,2018).

5.2.2 Interne richtlijnen

Het eerste wat van belang wordt geacht door experts zijn interne richtlijnen op de groepen en de organisatie. Hieronder vallen meerdere zaken die hieronder worden toegelicht.

Preventief werken wordt gezien als een eerste aandachtspunt voor de hulpverlener die werkt met deze (potentiele) slachtoffers. Het begint bij de opname waarin er al transparantie gegeven kan worden over de samenwerking met de politie en andere ketenpartners. Hierbij is het van belang dat er uitgelegd wordt aan het meisje dat deze samenwerking er is om betere hulp te kunnen bieden. Wanneer er dan signalen zijn van mogelijk slachtofferschap is het voor het meisje duidelijk dat het normaal is dat er overleg plaats zal vinden, omdat dit in het begin van haar traject al is verteld (LV/3.2,2018 & LV/3.12,2018). Deze preventie moet dan zowel op individueel als groepsniveau ingezet worden. Op individueel niveau het gesprek voeren over de seksualiteitsbeleving en dit op groepsniveau organiseren door een preventie-les aan te bieden, waarin er gesproken wordt over seksualiteit en aanverwante onderwerpen. Ook valt hieronder het uitnodigen van de wijkagent, zodat de meisjes de politie op een laagdrempelige manier kunnen leren kennen, in de hoop dat zij de politie ook gaan zien als iemand die hen kan helpen (LV/3.3,2018, LV/3.18,2018 & LV/3.19,2018). Op organisatorisch niveau wordt als extra preventiemiddel benoemd dat het helpend is om te zorgen voor een heterogene groepssamenstelling. Het komt voor dat (potentiele) slachtoffers en daders op dezelfde groep wonen. Fier geeft hierbij duidelijk aan dat de kans op slachtofferschap groter is bij een gemengde groepen (ER/3.9,2018 & ER/3.10,2018). Dit blijkt ook uit het volgende citaat van Fier:

Wat wij ook vaak zien is dat meiden op een gemengde groep geplaatst worden, dus zowel jongens als meiden. Dat is niet de lekkerste combinatie met elkaar. Dan zie je dat de meisjesslachtoffers soms bij daders in hetzelfde complex zitten en dat ze weer worden misbruikt. Bij Fier zijn we voorstander van aparte opvang (ER/3.7,2018).

Een andere richtlijn is het verzamelen van feiten van mogelijk slachtofferschap. Het verzamelen van de feiten moet zorgvuldig worden gedaan door de hulpverlener. Het gaat hierbij niet alleen om deesignaleerde feiten die de hulpverlener zelf heeft gezien, maar ook die van andere betrokkenen, zoals school (LV/3.32,2018). Bij direct gevaar moet een hulpverlener gelijk in actie komen, maar dit is soms moeilijk in te schatten. Ook wanneer een meisje het slachtofferschap ontkent, is het de taak van de hulpverlener om feiten te blijven verzamelen en aan de hand daarvan weer verder het gesprek te voeren (LV/3.38,2018 & LV/3.43,2018). Na of tijdens het verzamelen van de feiten gaat de hulpverlener in gesprek met het meisje. Om dit gesprek zo goed mogelijk te voeren worden door de

experts een aantal gespreksvoorwaarden benoemd. In het gesprek is het van belang om een transparante en open houding te hebben. De hulpverlener benoemt in dit gesprek vanuit de feiten en signalen die verzameld zijn de zorgen op eventueel slachtofferschap (LV/3.40,2018 & LV/3.41,2018). Hierbij is het van belang om te bedenken dat dit moeite kost voor het meisje om over te praten. Fier benoemt dan ook dat deze meisjes het idee hebben dat ze geen slachtoffer zijn, omdat ze zelf hebben gezegd het te willen (ER/3.12,2018). Aansluitend hierop geeft Fier nog het volgende aan:

Wat ook belangrijk is om door te geven aan zo'n meisje is dat ze altijd bij je terecht kan. Is het niet nu, dan komt ze misschien over een jaar met haar verhaal. Dat wil natuurlijk wel zeggen wanneer een meisje in acuut gevaar is dat je gewoon handelt en zo'n meisje daaruit haalt (ER/3.16,2018).

Als laatste wordt benoemd door de experts dat er een gebrek is aan kennis bij de hulpverleners of dat ze niet weten waar deze kennis gehaald kan worden. Het is daarom van belang om die plek te faciliteren het liefst binnen de organisatie, bijvoorbeeld door middel van een goede samenwerking met een aandachtsfunctionaris (LV/3.9,2018 & LV/3.52,2018). Hiernaast zijn er ook andere tools en protocollen die de handelingsbekwaamheid van de hulpverlener kunnen vergroten. Het Jongereninformatiepunt heeft bijvoorbeeld een test voor meisjes om in te vullen om te zien of ze mogelijk slachtoffer zijn (LV/3.44,2018). Moviera wordt genoemd als organisatie die een duidelijk protocol beschikbaar heeft van de verschillende verantwoordelijkheden van de betrokkenen bij (mogelijk) slachtofferschap (LV/3.21,2018). Dit alles is in te zetten ter bevordering van de deskundigheid.

5.2.3 Externe richtlijnen

Wanneer het gaat om externe richtlijnen benoemen de experts nadrukkelijk dat het samenwerken binnen een professioneel netwerk noodzakelijk is voor een goede aanpak van mensenhandel. Dit netwerk is nodig om te beschikken over de juiste kennis om die kennis vervolgens te kunnen inzetten in de praktijk. Het gaat hierbij om het opbouwen en onderhouden van een netwerk, zodat de handelingsverlegenheid wordt verminderd. Wanneer er een relatie is tussen de groep en bijvoorbeeld de juiste persoon bij de politie, zal het gemakkelijker worden om te overleggen (LV/3.8,2018 & LV/3.20,2018). Het gaat om het creëren van overlegklimaat tussen het team en externe partijen (LV/3.59,2018). Hieruit volgt een volgende richtlijn die aangehouden moet worden en dat is de inzet van een specialistische ketenpartner. De ketenpartner die al eerder genoemd is, is de politie. Wanneer het gaat om een casus waarbij de hulpverlener geen goed gevoel heeft en denkt aan slachtofferschap dan kan er contact opgenomen worden met het AVIM (De Afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel) (LV/3.25,2018). Twee andere specialistische ketenpartners die in te zetten zijn Fier en WATCH Nederland. Fier heeft een landelijk advies en consultfunctie in de aanpak van mensenhandel (ER/3.4,2018). Bij WATCH Nederland is het mogelijk om een melding te doen van (vermoedens) van slachtofferschap. Zij proberen genoeg bewijs te verzamelen en het meisje uit de situatie te halen (ER/3.5,2018). Fier benadrukt dat het van groot belang is om te handelen en gebruik te maken van specialistische hulp:

Doe iets! Ik blijf erbij dat echte specialistisch hulp van belang is. Want het zijn hele nare dingen waar deze meiden mee te maken hebben. Het is van belang dat deze meiden

passende hulp krijgen. Ik denk dat er meer specialisten moeten komen op het gebied van mensenhandel (ER/3.20,2018).

Wanneer er vermoedens zijn van seksuele uitbuiting is het wenselijk om het meisje te melden. CoMensha is het landelijke, onafhankelijke expertise- en coördinatiecentrum. Zij hebben als belangrijke taak om de omvang van mensenhandel in beeld te brengen (CoMensha, z.d.). Er wordt volgens Fier nog te weinig gemeld door hulpverleners. Dit kan verschillende redenen hebben, een hulpverlener die niet signaleert, niet weet waar er gemeld moet worden of het melden achterwege laat (ER/3.2,2018). Wel bestaat er een meldcode om slachtofferschap te melden (LV/3.31,2018). Het gaat hierbij om de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, hieronder valt ook seksueel en/of eer gerelateerd geweld. In deze meldcode staan de vijf stappen die een hulpverlener volgt, voor het doen van een melding. De organisatie die hierin een grote rol inneemt is Veilig Thuis (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport , 2016).

5.3 Basishouding van de hulpverlener

In de voorgaande paragrafen zijn een aantal methoden en richtlijnen benoemd. In deze paragraaf is een beschrijving te vinden van de juiste basishouding die een hulpverlener nodig heeft volgens de experts. Ten eerste een moedige houding, de hulpverlener moet zich bewust zijn van het belang om te handelen bij vermoedens van seksuele uitbuiting. Wanneer het gaat om minderjarigen is dit uiteraard nog van groter belang. Wanneer er bijvoorbeeld sprake is van seksuele handelingen met minderjarigen dan moet de hulpverlener hier wat mee gaan doen ook richting andere partijen, zoals de politie (LV/3.22,2018). Hierbij gaat het er niet alleen om wat de stappen zijn naar andere partijen, maar ook richting het meisje. Onderstaand citaat illustreert het als volgt:

Dat als je wegstapt als je hier niet over wilt praten, terwijl je in verantwoordelijkheid bent gesteld en je weet dit is een kwetsbaar iemand. En je gaat iemand niet helpen om daar naar te kijken dan doe je zo een persoon eigenlijk te kort, zelfs professioneel (LV/3.28,2018).

Om goed te kunnen handelen is het van belang om in de basis een vertrouwensband te hebben met het meisje. Hier zal de hulpverlener op moeten investeren, dit vraagt geduld van de hulpverlener (LV/3.5,2018).

Wanneer het gesprek aangegaan wordt door de hulpverlener zal een open houding werkend zijn volgens de experts. Het doel is dat het meisje in contact blijft en het is voor haar dan ook een proces om erover te gaan praten (ER/3.13,2018). Dit betekent zonder oordeel het gesprek aangaan, niet vertellen hoe slecht de jongen is maar luisteren naar haar verhaal (ER/3.11,2018).

5.4 Deelconclusie

Er zijn meerdere methodes die ingezet kunnen worden door de hulpverleners waaronder het vlaggensysteem en "Let's talk". Een aantal factoren waar rekening mee gehouden moet worden zijn de privacy van het meisjesslachtoffer en het preventief werken met deze meisjes. Belangrijk hierbij is de samenwerking met de politie. Daarnaast is het van belang dat de hulpverlener bij vermoedens zorgvuldig de feiten en signalen verzamelt. Verder gelden er een aantal gespreksvoorwaarden zoals transparant zijn richting het meisje. Daarnaast is het nodig dat de deskundigheid van de hulpverleners en de organisatie wordt vergroot. Samenwerking met een professioneel netwerk met inzet van beide specialismen wanneer nodig, is van belang voor een goede aanpak van

mensenhandel. Tot slot is het nodig dat de hulpverlener beschikt over een mentaliteit waarin handelen voorop staat. Naar het meisje toe is het opbouwen van een vertrouwensband belangrijk in deze problematiek.

6. Conclusie

Middels dit onderzoek hebben wij onderzocht wat een hulpverlener bij het Leger des Heils op een jeugdgroep nodig heeft om signalen van potentiële slachtoffers van mensenhandel gericht op seksuele uitbuiting te herkennen en hier adequaat op te reageren. Deze conclusie is gebaseerd op de deelconclusies die te vinden zijn aan het einde van de hoofdstukken drie tot en met zes. In dit hoofdstuk geven wij per deelvraag de eindconclusie. De conclusies zijn onderbouwd met de resultaten uit het onderzoek. Dit is terug te vinden door de verwijzingen naar de desbetreffende paragrafen.

6.1 Deelvraag 1

Hoe is een potentieel slachtoffer van mensenhandel te herkennen op een jeugdgroep volgens literatuur en experts?

Uit het onderzoek blijken de volgende drie punten van belang te zijn voor hulpverleners om potentiële slachtoffers eerder te herkennen volgens literatuur en experts:

1. Veel (potentiele) slachtoffers hebben een verleden waarin een doorgaande lijn te zien is van seksueel misbruik, verwaarlozing en/of huiselijk geweld.
2. Het hebben van kennis van de vijf slachtofferprofielen: meisjes met faseproblematiek, zeer beïnvloedbare meisjes, getraumatiseerde meisjes, meisjes uit multi-problem gezinnen en meisjes met een gerelateerde problematiek.
3. Kennis van signalen onderverdeeld in verschillende groeperingen: uiterlijk, zelfbeeld, algemeen gedrag, gedrag op seksueel gebied, gedrag/houding naar anderen en de fysieke gesteldheid (paragraaf 3.1 t/m 3.3).

Volgens de literatuur en experts, is uit het onderzoek gebleken, dat er een aantal factoren zijn waardoor hulpverleners moeite hebben met het herkennen van potentiële slachtoffers:

1. Hulpverleners hebben te weinig kennis van de problematiek en de signalen van seksuele uitbuiting.
2. Het gebrek aan bewustzijn dat ieder meisje op een jeugdgroep extra kwetsbaar is om slachtoffer te worden.
3. Hulpverleners hebben te weinig kennis van de rol van sociale media op de werving en uitbuiting van (potentiele) slachtoffers.
4. Hulpverleners laten zich leiden door hun eigen denkkader en/of eerdere ervaringen die zij hebben gehad omtrent mensenhandel, dit kan zorgen voor blinde vlekken (paragraaf 3.4).

6.2 Deelvraag 2

Hoe herkent en handelt de hulpverlener bij het Leger des Heils bij potentieel slachtofferschap van mensenhandel?

In het onderzoek is naar voren gekomen dat de hulpverleners bij het Leger des Heils moeite hebben om potentiële slachtoffers te signaleren. Dit komt volgens hen doordat zij het lastig vinden subtiele signalen te herkennen of vinden dat signalen ook bij andere problematieken zijn in te delen.

Daarnaast bemoeilijkt de werkomgeving het proces van signaleren en geven zij aan te weinig kennis te hebben van de signalen. Wel benoemen zij slachtoffers te herkennen bij zeer zichtbare signalen.

Om slachtofferschap beter te herkennen geven de hulpverleners aan het volgende nodig te hebben:

1. Tools zoals een hand-out met signalen.

2. Regelmatige herhaling van het onderwerp mensenhandel.
3. Voorkennis over het meisje vanuit andere en/of vorige hulpverlening.

Vanuit interviews met de hulpverleners blijkt dat zij bij het zien van signalen overleggen met collega's en de gedragswetenschapper. Verder geven zij aan gebruik te maken van ketenpartners. Pretty Woman voor specialistische hulp en Samen Veilig voor overleg en advies. Echter blijkt uit het onderzoek dat er geen eenduidige criteria is om een ketenpartner in te zetten. Naast deze reden geven hulpverleners aan soms moeite te ervaren bij het handelen door gebrek aan kennis hoe te handelen, en de angst om in het gesprek met een potentieel slachtoffer verkeerd te handelen. De hulpverleners geven aan niet goed te weten welke houding en vragen passend zijn. Verder blijkt uit het onderzoek dat er geen eenduidige aanpak is hoe hulpverleners het gesprek aangaan.

Uit het onderzoek blijkt dat de hulpverleners regelmatig gesprekken voeren met de meisjes over seksualiteit. In de verschillende gesprekken vinden zij het belangrijk om een open, niet veroordelende houding te hebben. Tegelijkertijd komt naar voren dat de eigenheid van de hulpverlener, zijn normen en waarden, de hulpverlener kan weerhouden om te praten over seksualiteit.

Hulpverleners geven aan de eigen deskundigheid te willen bevorderen op het gebied van gespreksvoering. Hierbij benadrukken zij dat er meer kennis nodig is van verschillende culturen over seksualiteit, voor een juiste omgang met slachtoffers (paragraaf 4.1 t/m 4.6).

6.3 Deelvraag 3

Welke good practices en richtlijnen kan de hulpverlener inzetten die werkt met potentiële slachtoffers van mensenhandel?

De behandeling van slachtoffers van mensenhandel vereist specialisme. Methoden die ingezet kunnen worden zijn: het vlaggensysteem, interventie Let's talk en de Asja interventie (paragraaf 5.1).

Uit het onderzoek blijkt dat de volgende richtlijnen belangrijk worden geacht om in te zetten door hulpverleners die werken met (potentiele) slachtoffers (paragraaf 5.2.2 & 5.2.3).

1. Inzet van preventief werken op individueel en groepsniveau. Een voorbeeld hiervan op groepsniveau is een heterogene groepssamenstelling.
2. De hulpverlener moet zorgvuldig feiten verzamelen in samenwerking met andere betrokkenen, zoals de school. Om vanuit die feiten het gesprek met een (potentieel) slachtoffer aan te gaan.
3. Het is van belang dat de hulpverlener kennis heeft van privacywetgeving en protocollen zoals de meldcode.
4. Het aangaan en onderhouden van een samenwerking met een professioneel netwerk. Hieronder valt het inzetten van specialistische ketenpartners, bijvoorbeeld Fier of het AVIM.
5. Het faciliteren van deskundigheid binnen de organisatie. Bijvoorbeeld door de aanstelling van een aandachtsfunctionaris.

Uit de interviews met experts en literatuuronderzoek komt naar voren dat hierbij een basishouding van geduld, het opbouwen van een vertrouwensband en een open, niet veroordelende houding van belang is (paragraaf 5.3).

6.4 Aanbevelingen

Naar aanleiding van het onderzoek en onze conclusie zijn er een aantal aanbevelingen te benoemen:

1. Het vergroten van de kennis van hulpverleners over signalen bij slachtofferschap. Dit door middel van een signalenkaart en regelmatige herhaling van het onderwerp mensenhandel. Op deze manier blijven de hulpverleners scherp op eventuele signalen. Een signalenkaart is terug te vinden in het handelingsplan;
2. De hulpverlener moet beschikken over een stappenplan waar de volgorde van handelen getoetst kan worden. Dit bevordert eenduidige aanpak wat de handelingsverlegenheid zal verminderen. Een stappenplan is terug te vinden in het handelingsplan;
3. Deskundigheidsbevordering op het gebied van gespreksvoering. Hierbij raden wij aan een training aan te bieden georganiseerd door een partij met specialistische kennis over mensenhandel. Dit zorgt ervoor dat de hulpverleners sneller en beter in gesprek kunnen gaan met (potentiele) slachtoffers. De basis voor de gespreksvoering is terug te vinden in het handelingsplan middels een aantal tips voor het gesprek;
4. Organiseer een kennisplatform binnen en buiten de organisatie waar kennis gedeeld en gehaald kan worden. Dit zorgt ervoor dat de hulpverleners te allen tijde advies en kennis kunnen ontvangen;
5. Zorg voor een goede samenwerking binnen het professionele netwerk, een goed contact en korte lijntjes met politie en specialistische ketenpartners zodat er snel overlegd en gehandeld kan worden. Het begin hiervoor is terug te vinden in het handelingsplan middels een sociale kaart.

Om deze aanbevelingen te implementeren binnen de organisatie adviseren wij dat de beleidsafdeling van het Leger des Heils in samenwerking met de werkgroep aanpak mensenhandel en de aandachtsfunctionaris mensenhandel een beleid maakt. Dit om de nodige kennis bij de hulpverleners onder de aandacht te brengen. Verder adviseren wij dat de aandachtsfunctionaris hierin een coördinerende en leidende rol inneemt.

Vervolgonderzoek kan worden gedaan naar jongensslachtoffers en volwassenslachtoffers van mensenhandel. Daarnaast is het van belang dat er onderzoek wordt gedaan naar andere vormen van mensenhandel, bijvoorbeeld criminele uitbuiting en arbeidsuitbuiting. Dit vervolgonderzoek is een aandachtspunt zodat het beleid rondom de aanpak van mensenhandel breder getrokken wordt binnen de organisatie.

7. Discussie

In deze discussie vindt u een kritische evaluatie van de opzet, uitvoering en de uitkomsten van het onderzoek. Hiermee willen wij de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek evalueren.

7.1 Opzet van het onderzoek

Het opzetten van het onderzoek is gedaan op basis van de vraag vanuit het Leger des Heils en de informatie van Commissie Azough. Hieruit bleek dat ervan uit kon worden gegaan dat er handelingsverlegenheid in de aanpak van mensenhandel bestaat onder de hulpverleners, maar waar deze handelingsverlegenheid precies uit bestaat en wat zij nodig hebben om dit te verminderen was onduidelijk. Hiermee was de kern van het praktijkprobleem al snel duidelijk. Om deze goede basis voort te zetten is er gebruik gemaakt van de 5xW+H-methode (Van Donk & Van Lanen, 2016). Van daaruit hebben wij nagedacht over de hoofdvraag als basis voor het onderzoek. Voor de hoofd- en deelvragen hebben wij regelmatig een kritische blik gevraagd van andere studenten, coach en de opdrachtgever, om de betrouwbaarheid te vergroten.

7.2 Uitvoering van het onderzoek

Voor de interviews hebben wij gebruik gemaakt van de gestructureerde manier van interviewen (Van Donk & Van Lanen, 2016). Wij hebben vanuit de literatuur een aantal topics opgezet en aan de hand daarvan kernvragen en verdiepvragen opgesteld. De interviews zijn in de basis gebaseerd op literatuur en de probleemstelling, wat de validiteit vergroot. Het interviewen was vooral in het begin lastiger dan gedacht. Hulpverleners hadden het bijvoorbeeld al snel over seksualiteit in zijn algemeenheid, wanneer zij weinig leken te weten van seksuele uitbuiting. Tijdens de interviews waren de verdiepende vragen verhelderend. Waar soms eerst aangegeven werd seksuele uitbuiting niet te herkennen, werden er later wel voorbeelden genoemd. Dit kan ook te maken hebben met het begrippenkader. Een begrip als 'mensenhandel' deed sommigen ook denken aan mensensmokkel of vooral de prostitutie achter de ramen. Tijdens de eerste interviews kregen wij als onderzoekers het idee dat de geïnterviewden het gevoel hadden dat ze zich moesten verantwoorden en het erg vervelend vonden als ze geen antwoord hadden op een vraag. Hier hebben wij van geleerd en in de interviews erna duidelijk benoemd dat het niet gaat om goed of fout. De interviews met experts waren na de interviews met de hulpverleners. Dit is bewust gedaan om zo eventuele vragen en behoeften verder uit te kunnen vragen bij personen met deskundigheid op het gebied van aanpak mensenhandel. Het interview met Esther Vlot is een gezamenlijk interview geworden met Tamme de Leur. Wij hebben ervoor gekozen, omdat zij beiden les geven bij de minor aanpak mensenhandel op de CHE. In eerste instantie hadden wij alleen een interview met Esther Vlot, vanwege haar achtergrond in de hulpverlening. In gesprek bleek ook Tamme de Leur veel kennis te hebben over de aanpak van mensenhandel binnen de hulpverlening. Er is dus meer bruikbare data verzameld, binnen het maximum van tien interviews.

7.3 Uitkomsten van het onderzoek

Bij de uitwerking van deelvraag drie kwamen wij tot de conclusie dat deelvraag drie beter geformuleerd kon worden. De formulering "beschikbaar voor de hulpverleners" is veranderd in "welke kennis kan de hulpverlener inzetten". Beschikbaarheid geeft het idee dat dit al binnen de organisatie aanwezig is, terwijl er ook methodes en dergelijk zijn die nog niet gebruikt worden binnen het Leger des Heils maar wel ingezet kunnen worden in de toekomst. Wanneer we kijken naar de

probleemstelling is er een antwoord gekomen. Dit antwoord geeft meer duidelijkheid voor het Leger des Heils wat de precieze inhoud van het probleem is en wat er veranderd moet worden om het probleem te verminderen. Bijvoorbeeld dat er veel kennis en kunde is, maar dat deze is versnipperd. Uit het onderzoek blijkt dat er specialisme wordt ingezet en bijna alle hulpverleners wel iets weten maar er geen eenduidige aanpak is binnen de teams en de organisatie. Voor de betrouwbaarheid hebben wij zoveel mogelijk hulpverleners geïnterviewd als mogelijk binnen het onderzoek. Hierover is wel een kanttekening te plaatsen. Wanneer er nog meer data was verzameld aan de hand van interviews is de verwachting dat er eenduidiger uitkomsten waren geweest. Tegelijkertijd trad er wel verzadiging op binnen de antwoorden, dit houdt in dat we van veel respondenten na verloop van tijd gelijksoortige antwoorden kregen.

7.4 Waarde onderzoek voor de organisatie

Het onderzoek is van toegevoegde waarde voor het Leger des Heils. Het product dat is ontwikkeld kunnen zij verder implementeren binnen de teams. Dit onderzoek is vooral gericht op meisjesslachtoffers op een jeugdige leeftijd. Verder onderzoek kan er komen naar jongensslachtoffers en naar volwassenzorg. Jongensslachtoffers zijn ook een aantal keer genoemd door respondenten tijdens de interviews. Daarnaast kan er verder onderzoek gedaan worden naar andere vormen van mensenhandel. Bijvoorbeeld criminele uitbuiting en arbeidsuitbuiting. Op dit moment is er geen beleid binnen Leger des Heils jeugd op aanpak mensenhandel. Dit onderzoek kan de basis zijn voor de ontwikkeling van een beleid om een beter hulpaanbod te kunnen bieden aan (potentiele) meisjesslachtoffers van seksuele uitbuiting.

7.5 Visie

De aanpak mensenhandel gericht op seksuele uitbuiting vraagt een ontwikkeling binnen de jeugdzorg. De Commissie Azough geeft aan dat het veel vraagt van de instellingen om de aanpak goed te implementeren. Hiervoor is het niet alleen nodig dat jeugdzorgorganisaties zich inzetten, maar ook andere partners zoals onderzoeks- en kennisinstituten, de gemeenten en Inspectie Jeugdzorg (Commissie Azough, 2014). Een sociaal werker heeft vaak te maken met situaties waarin standaardantwoorden niet passen en dat vraagt de nodige professionaliteit. In het kader van het onderzoek vallen vooral de volgende twee dingen op: normatieve professionaliteit en technische-instrumentele professionaliteit (Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk, 2016). Als normatieve professionaliteit is het van belang om zonder oordeel en met respect voor de ander het gesprek te voeren. Uit het onderzoek is gebleken dat een open houding, waaronder niet-veroordelend zijn een voorwaarde is om goed contact te kunnen hebben met meisjesslachtoffers. Wanneer het gaat om technische-instrumentele professionaliteit valt hieronder het werken volgens methoden en werken met theoretische en praktische kennis. Naar aanleiding van het onderzoek kun je stellen dat het gebruik maken van een stappenplan, kennis hebben van signalen en een juiste basishouding nodig is om deze professional te zijn. Slachtoffers van seksuele uitbuiting komen niet alleen uit Nederland, maar ook uit Midden en Oost- Europa en Afrika. Het is dus niet alleen een nationaal maar ook een internationaal probleem. In 2008 is dan ook het Verdrag tegen Mensenhandel van de Raad van Europa ingegaan (Amnesty International, z.d.). Dit verdrag heeft onder meer als doelstelling om een kader te ontwikkelen om slachtoffers bescherming en hulp te bieden (Buitenlandse zaken, z.d.). Onze professionele en persoonlijke wens naar aanleiding van deze vraag is dat wij mogen bijdragen aan dit kader en de professionaliteit van de hulpverleners. Hiermee denken wij dat we de (potentiele)

slachtoffers meer recht kunnen doen, wanneer het aanbod van de hulpverlening aansluit bij de problematiek.

8. Bibliografie

- Amnesty International. (z.d.). Mensensmokkel en mensenhandel. Geraadpleegd op 11 mei 2018, van <https://www.amnesty.nl/encyclopedie/mensensmokkel-en-mensenhandel>
- Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk . (2016). *Beknopt beroepsprofiel van de maatschappelijk werker*. Utrecht:BPSW.
- Bolt, E. (2018, februari 20). Beleid jeugd. (J. Hardeman, Interviewer)
- Bos, E., Loyens, K., Nagy, V., & Oude Breuil, B. (2016). *Uitbuiting van minderjarigen in de criminaliteit in Nederland: Onderzoek naar de signalering van kinderhandel, de aanpak en de samenwerking door professionals*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/12/14/tk-bijlage-definitieve-rapportage-uitbuiting-van-minderjarigen-in-de-criminaliteit-in-nl>
- Buitenlandse zaken. (z.d.). Verdrag van de Raad van Europa inzake bestrijding van mensenhandel. Geraadpleegd op 11 mei 2018, van <http://wetten.overheid.nl/BWBV0004138/2010-08-01/0/informatie>
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. (2013). *Praktische handleiding eerstelijns signalering van slachtoffers van mensenhandel gericht op seksuele uitbuiting*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Centrum Kinderhandel Mensenhandel. (z.d.). Seksuele uitbuiting. Geraadpleegd op 7 maart 2018, van <http://www.ckm-fier.nl/Seksuele-uitbuiting.ashx>
- CoMensha. (z.d.). Over ons. Geraadpleegd op 15 maart 2018, van <https://www.comensha.nl/pagina/over-comensha>
- CoMensha. (z.d.). Wie zijn wij. Geraadpleegd op 15 maart 2018, van <https://www.comensha.nl/pagina/over-comensha>
- Commissie Azough. (2014). *Actieplan hun verleden is niet hun toekomst*. Utrecht: NJI.
- CONRISQ Groep. (2017). *Mensenhandel, uitbuiting en loverboyproblematiek in Nederland* . Zetten : CONRISQ Groep .
- De Jong, W. (2017, 5 juli). Het Leger des Heils en prostitutie: Het Leger des Heils strijd al sinds zijn ontstaan tegen mensenhandel en prostitutie. Geraadpleegd op 25 mei 2018, van <https://www.strijdkreet.nl/artikel/het-leger-des-heils-en-prostitutie>
- Designkit. (z.d.). Interview. Geraadpleegd op 19 februari 2018, van <http://www.designkit.org/methods/2>
- Fier. (2017, 13 juli). Investeer in aanpak mensenhandel. Geraadpleegd op 16 april 2018, van <https://www.fier.nl/blog/oproep-formerend-partijen-investeer-in-aanpak-mensenhandel/8>

- Gemeente.nu. (2017, 9 november). Beleid voor aanpak mensenhandel ontbreekt in gemeenten. Geraadpleegd op 9 maart 2018, van <https://www.gemeente.nu/sociaal/beleid-aanpak-mensenhandel-ontbreekt-gemeenten/>
- Kramer, B. (2018, 17 oktober). Stop de mensenhandel. Geraadpleegd op 25 maart 2018, van <https://www.strijdkreet.nl/artikel/stop-de-mensenhandel>
- Litam, S. (2017). Human Sex Trafficking in America: What Counselors Need to Know. *The Professional Counselor*, 45-61.
- Loyola's Center for the Human Rights of Children, & International Organization for Adolescents. (2011). *Building Child Welfare Response to Child Trafficking*. Geraadpleegd van file:///C:/Users/140639/Downloads/BCWRHandbook2011.pdf
- Mein, A., Los, V., Jansma, A., Distelbrink, M., & Verwijs, R. (2014). *De effectiviteit van behandelmethoden voor slachtoffers van loverboys*. Utrecht: Verwey- Jonker instituut .
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2017). *Basismodel meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling: Stappenplan voor het handelen bij signalen met huiselijk geweld en kindermishandeling*. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/01/09/basismodel-meldcode-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling>
- Mouthaan, I. (2012). *Interventie Let's talk*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. (2017, 28 september). Voor het eerst inzicht in werkelijke aantal slachtoffers mensenhandel. Geraadpleegd op 25 mei 2018, van <https://www.nationaalrapporteur.nl/actueel/2017/voor-het-eerst-inzicht-in-werkelijke-aantal-slachtoffers-mensenhandel.aspx>
- Nederlands Jeugd Instituut (2016). *Hoe zorg je voor een goede samenwerking met politie en OM?* Utrecht: NJI.
- Nederlands Jeugdinstituut. (z.d.). Risicoprofiel slachtoffers. Geraadpleegd op 24 april 2018, van <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Slachtoffers-loverboys/Achtergrond/Risicoprofiel-slachtoffers>
- NOS. (2018, 5 februari). OM maakt zich zorgen om stijgend aantal zeer jonge prostituees. Geraadpleegd op 24 februari 2018, van <https://nos.nl/artikel/2215496-om-maakt-zich-zorgen-om-stijgend-aantal-zeer-jonge-prostituees.html>
- Rijksoverheid. (z.d.). Bestrijden van mensenhandel. Geraadpleegd op 3 april 2018, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/mensenhandel-mensensmokkel/bestrijden-mensenhandel>
- Storms, O., & Doornink, N. (2016). *Vlaggensysteem NL: Interventiebeschrijving*. Geraadpleegd van <https://www.huiselijkgeweld.nl/doc/Methodebeschrijving-Vlaggensysteem.pdf>
- Terpstra, L., & Van Dijke, A. (2013, februari). Daar ben ik het hoertje, hier ben ik gewoon mijzelf. *Pedagogiek in de Praktijk*, 19(71), 45-47.

Terpstra, L., & Van Dijke, A. v. (2014). *Nauwelijks inzicht in complexiteit problematiek loverboyslachtoffers*. Leeuwarden: Fier.

Van Donk, C., & Van Lanen, B. (2016). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Utrecht: Bussem.

WATCH Nederland. (z.d.). Hoe herken ik een slachtoffer van mensenhandel? Geraadpleegd op 10 februari 2018, van <https://watchnederland.nl/slachtoffer-herkennen/>

9. Bijlagen

9.1 Kernbegrippenlijst

Grooming wanneer een mensenhandelaar via sociale media contact legt met een meisje met het doel haar seksueel uit te buiten.

Hawking het proces waarbij een mensenhandelaar potententiele slachtoffers van mensenhandel selecteert op het internet.

Loverboy is een woord dat gebruikt wordt voor mensenhandelaar. Aanvankelijk door verleiding palmt hij een meisje in om haar vervolgens seksueel uit te buiten, bijvoorbeeld in de prostitutie. In de huidige tijd lijken de verleidingsmethodieken voor de zogeheten loverboys veranderd. Ze worden bijna direct door het toepassen van geweld of andere middelen zoals sociale media gedwongen tot het verlenen van seksuele diensten (Fier, z.d.).

Mensenhandel hiermee doelen wij op mensenhandel gericht op seksuele uitbuiting. Dit omvat het gedwongen verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, 2013). Wanneer wij alleen over mensenhandel spreken doelen wij dus op mensenhandel gericht op seksuele uitbuiting.

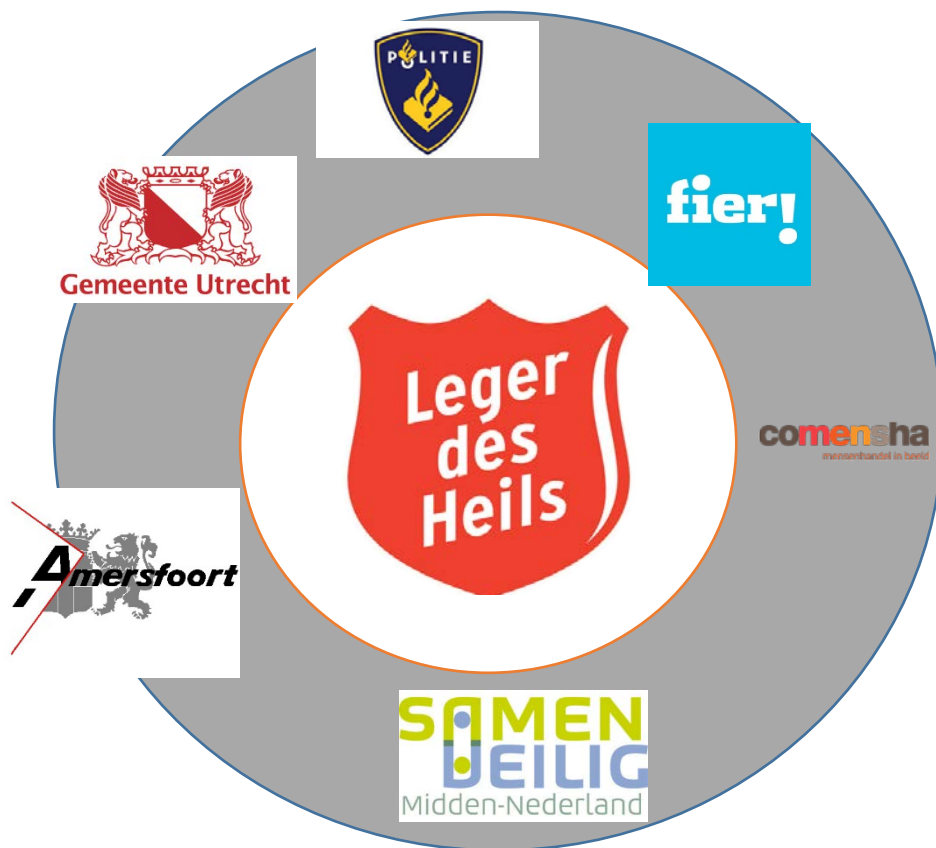
Sexting het delen en verspreiden van seksuele beelden of berichten via mobiel en/of sociale media.

Sextortion afpersing door middel van seksueel getinte beelden van het slachtoffer in te zetten als chantagemiddel.

9.2 Stakeholderanalyse

Om zicht te krijgen op wie belang heeft bij de resultaten van het onderzoek is hieronder een stakeholderanalyse van de belanghebbende in kaart gebracht. Het doel hiervan is om inzicht te krijgen of de belangen elkaar ondersteunen of dat er conflictbelangen zijn. Daarnaast wordt er inzichtelijk gemaakt in welke positie de belanghebbenden zich bevinden. Door dit in kaart te brengen kan er vanuit verschillende perspectieven gekeken worden naar het praktijkprobleem.

Er is onderscheid gemaakt tussen primaire en secundaire stakeholders.

Interne stakeholders:	Externe stakeholders:
Het Leger des Heils: => Opdrachtgever => Hulpverlener	Gemeenten: => Amersfoort => Utrecht
Slachtoffers van mensenhandel	WATCH Nederland
	Samen Veilig Midden-Nederland
	Fier
	Politie
	CoMensha

Leger des Heils

Het Leger des Heils Midden Nederland Jeugdzorg is een primaire, interne stakeholder. Allereerst is de opdrachtgever een betrokkene. Theo Hettema is manager jeugd- en opvoedhulp op verschillende locaties van het Leger des Heils. Hij heeft het onderzoek van commissie Azough gelezen over de hulpverleningsverlegenheid onder jeugdhulpverleners op het gebied van aanpak mensenhandel. Om te weten wat de hulpverleners nodig hebben gaan wij door middel van onderzoek antwoord geven op de vraag: Wat heeft een hulpverlener bij het Leger des Heils op een jeugdgroep nodig om signalen van (potentiele) meisjesslachtoffers van mensenhandel gericht op seksuele uitbuiting te herkennen en hier adequaat op te reageren?

Daarnaast zijn de jeugdhulpverleners bij het Leger des Heils ook interne stakeholders. Wij gaan hen interviewen om een helder beeld te krijgen wat zij nodig hebben. Uiteindelijk zal hier een product uit voort komen die de hulpverleners helpt (potentiele) slachtoffers van mensenhandel te herkennen.

Gemeenten

De externe stakeholders hebben invloed op het aanpak mensenhandel of zijn betrokkenen buiten het Leger des Heils. Gemeente Utrecht en Amersfoort zijn externe stakeholders. De gemeente is verantwoordelijk voor de aanpak mensenhandel. Dit houdt in dat elke gemeente een plan moet hebben hoe zij omgaat met potentiële slachtoffers van mensenhandel.

Politie

De politie is op het gebied van opsporing betrokken als externe stakeholder. Zij heeft de taak om de pooiers op te sporen. Op dit gebied is er ook een samenwerking met de politie. Wanneer er vermoedens zijn van mensenhandel kan dit besproken worden met de politie. De politie beschikt ook over een apart team bestrijding mensenhandel. De politie heeft tegengestelde belangen tegenover de interne stakeholder. Bij de politie staat opsporing van strafbare feiten centraal, mensenhandel gaat over ernstig strafbare feiten. Het Leger des Heils wil zo goed mogelijk omgaan met mogelijke slachtoffers en is erg gericht op de privacy van de meisjes. Dit kan met elkaar botsen.

Samen Veilig

Samen Veilig komt in beeld als er zorgen zijn over de veiligheid van een kind (Samen Veilig, z.d.). Ook op het gebied van mensenhandel komen zij in actie. Ze beschikken over een meldpunt binnenlandse mensenhandel. Dit is bedoeld voor advies bij en het melden van vermoedens van mensenhandel. Het Leger des Heils kan Samen Veilig inzetten voor advies. Het meldpunt Mensenhandel heeft 3 hoofddoelen:

1. Advies geven aan jongeren, ouders en professionals bij vragen en vermoedens van mensenhandel;
2. Betere afspraken maken in de keten zodat de beste zorg op het goede moment ingezet kan worden;
3. Registratie van slachtoffers zodat er zich komt op de aantallen, de aard en de ernst van mensenhandel (Samen Veilig, z.d.).

Het melden van slachtoffers ter registratie kan zorgen voor tegengestelde belangen. De hulpverlener wil graag advies over wat er het beste gedaan kan worden. Wanneer zij melding maken van een daadwerkelijk slachtoffer wil Samen Veilig dit melden, en hebben ze alle gegevens van het slachtoffer nodig. Dit kan voor de hulpverlener wegens privacy een dilemma zijn.

Fier

Een andere externe stakeholder is de organisatie Fier. Zij hebben kennis en specialisatie op het gebied van mensenhandel. Zij hebben een aangepast aanbod voor slachtoffers van mensenhandel middels de Asja interventie (Fier, z.d.). Hulpverleners kunnen ook bij Fier terecht om advies in te winnen. Echter gelooft Fier dat slachtoffers gespecialiseerd aanbod nodig hebben en een reguliere hulpverlener dit met moeite kan geven, dit kan zorgen voor botsing.

9.3 Veldoriëntatie

Onderbouwing persoon & methode

Voor deze oriëntatie ben ik in gesprek geweest met Annika Gorter. Zij is werkzaam bij Enkeltje Zelfstandig als trajectcoördinator, dit is één van de jeugdgroepen waar het onderzoek plaatsvindt. Hiervoor is zij vier jaar persoonlijk – en woonbegeleider geweest op Enkeltje Zelfstandig. Het is een medewerker die dus al langer werkzaam is op dezelfde locatie. Dit is o.a. de reden dat ik ervoor gekozen heb om met haar in gesprek te gaan. Zij weet meerdere situaties te benoemen door de jaren heen waarin het onderwerp ‘mensenhandel, gericht op seksuele uitbuiting’ een rol heeft gespeeld. Daarnaast heeft zij een coördinerende functie in de trajecten van de jongeren en weet zo bij bijzondere situaties hoe er wordt gehandeld op de groep.

Bij deze veldoriëntatie heb ik gebruik gemaakt van de interviewmethode. Volgens de DesignKit is er geen betere methode om achter de hoop, wensen en ambities van mensen te komen. Doordat je direct met de betreffende persoon in gesprek gaat, kun je beter doorvragen en kun je veel te weten komen (Designkit, z.d.) Annika heeft naar mijn idee veel inside kennis, waardoor het van belang is voor ons onderzoek om veel informatie van haar te krijgen om het onderzoek beter vorm te kunnen geven.

Opbrengsten

Annika geeft aan dat ze handelingsverlegenheid terug te zien bij de hulpverleners. Hierbij benoemt ze een situatie waarin je aan alles voelt als hulpverlener dat het niet klopt. Vervolgens alsnog niet goed weten wat je moet doen, ook al voelt het niet goed. Het in gesprek gaan met de betreffende jongere is lastig. Ze noemt hierbij een voorbeeld van een meisje waarin door de hulpverlener direct gevraagd werd of zij werkzaam was als escort. Hierdoor sloot het meisje zich volledig af voor deze hulpverlener. Verder benoemt Annika dat onderwerpen gerelateerd aan seksualiteit altijd nog een taboe met zich meedragen. Helemaal wanneer het gaat om seks voor geld en/of voor anderen. Dit is in het algemeen zo, maar nog meer bij meisjes uit bepaalde culturen. Hierbij benoemt ze expliciet de Marokkaanse cultuur waarin het bespreken van seksualiteit een nog groter taboe is. Daarnaast zwijgen deze meisjes liever om de naam van de familie hoog te houden. Als zij openheid zouden geven over wat er speelt, is de kans aanwezig dat zij uit de familie gezet worden. Helemaal lastig blijkt het voor hulpverleners te zijn, wanneer meiden aangeven dat er geen sprake is van dwang. Annika ziet hierin als enige mogelijkheid om dan alsnog je zorgen te uiten richting zo'n meisje. Tot slot geeft ze aan dat er behoefte is aan informatie, zoals signalen en richtlijnen om te kunnen handelen. Nu doen de hulpverleners maar wat, zonder een duidelijk protocol. Dit is volgens haar nodig, zodat de hulpverleners meer in hun kracht komen te staan en zo de betreffende meiden beter te helpen.

Evaluatie

Deze manier van interviewen vond ik fijn. Door eerst te oriënteren wat ik te weten wil komen en hier wat hoofdlijnen voor op te stellen, om vervolgens hier verder op door te vragen. Het is een manier die mij houdt bij wat ik wil weten, maar tegelijkertijd ruimte biedt om mijn gesprekspartner te volgen in zijn of haar verhaal. De opbrengsten zijn helpend, ik zie nu dat het probleem groter is dan ik in eerste instantie doorhad. In iedere situatie en bij ieder (potentieel) slachtoffer wordt er andere deskundigheid van de hulpverlener gevraagd.

9.4 Interview formats

9.4.1 Interviewformat hulpverleners

	Hulpverleners	
Type vraag	Interviewvraag	Verdiepingsvraag
Algemeen	Wij hebben net uitgelegd waar wij onderzoek naar doen. Kun je iets vertellen over deze locatie? Hoe ziet de groep eruit die je begeleidt? Heb je het idee dat er seksueel ongezond gedrag van buitenaf getriggerd aanwezig is op jouw groep?	- Relatie met onderwerp - Voorbeelden jongeren/kernmerken - Voorbeelden begeleiding - Hoe belangrijk?
Openingsvraag	Kun jij vertellen waar jij als hulpverlener met name op let in je omgang met jongeren op de groep?	- Manier van begeleiden - Wat maakt dat je op die dingen let? - Voorbeelden
Signaleren	Signaleer jij op jouw groep een (potentieel) slachtoffer, zo ja hoe? Wat zijn de signalen waar jij op let? Hoe gedraagt een mogelijk slachtoffer zich volgens jou? Kun je een casus beschrijven waarin je slachtofferschap vermoed/of vermoedde?	- Hoe verloopt dit proces? - Bewustzijn - Kennis/ aantal signalen - Groep/individueel - Risicomeiden -> gedrag/profiel? - Voorbeelden
Handelen	Kun jij iets vertellen over je handelen bij signalen? Hoe maak je gebruik van de risicoanalyse (RIS-L)? Welke signalen zijn doorslaggevend voor jou om te handelen? Hoe handel je of zou je handelen wanneer je signalen waarneemt? Vind je het weleens lastig om te handelen? Zo ja, wanneer? Hoe ga jij om met het onderwerp 'seksualiteit' als hulpverlener? Wat is volgens jou de werkende houding van een hulpverlener voor deze meiden?	- Vervolgstappen - Wel/niet handelen (keuzes) - Gespreksvoering - Seksualiteit - Cultuur - Team - Voorbeelden/ andere collega's - Basishouding

9.4.2 Interviewformat expert Fier

	Expert Fier	
Topic	Interviewvraag	Verdiepingsvraag
Algemeen	Wij hebben net uitgelegd waar wij onderzoek naar doen. Kunt u hierover iets vertellen vanuit uw expertise?	- Relatie met het onderwerp
Openingsvraag	Kunt u vertellen wat het meest belangrijk is in de omgang met deze jongeren?	- Manier van begeleiden - Wat maakt het belangrijk? - Voorbeelden
Probleem	Bent u op de hoogte van de Commissie Azough? Zo ja, wat herkent u hiervan? Wat is volgens u de kern van het probleem? Wat is vanuit Fier van belang wanneer je kijkt naar deze problematiek?	- Samenwerking met andere organisaties - Instellingsmeiden
Signaleren	Hoe signaleer je een (potentieel) slachtoffer op de groep? Heeft Fier een signaleringsmethode beschikbaar? Zo ja, welke? Wat is volgens u het risicoprofiel van een (potentieel) slachtoffer? Hoe gedraagt een mogelijk slachtoffer zich? Welk stappenplan moet een hulpverlener doorlopen? Aan welke signalen wordt nog te weinig gedacht/zijn niet zo bekend?	- Gelijk in gesprek/afwachten? - Signalen in de groep/individueel - Voorbeelden
Richtlijnen/Methoden	Welke richtlijnen/methoden zijn er beschikbaar voor jeugdhulpverleners? Welke methode hanteert Fier? Wat is volgens u de beste methode die je kunt hanteren als hulpverlener? Waar wordt volgens u nog te weinig aan gedacht wanneer het gaat om deze problematiek? Hoe kun je in gesprek gaan met een (mogelijk) slachtoffer?	- Beste methode - Gespreksvaardigheden - Basishouding
Afsluiting	Wat zou u graag willen meegeven aan de hulpverleners die met deze meiden werken?	- Gewenste toekomst

9.4.3 Interview expert

	Experts	
Topic	Interviewvraag	Verdiepingsvraag
Algemeen	Wij hebben net uitgelegd waar wij onderzoek naar doen. Kunt u hierover iets vertellen vanuit uw expertise?	- Relatie met het onderwerp
Openingsvraag	Kunt u vertellen wat het meest belangrijk is in de omgang met deze jongeren?	- Manier van begeleiden - Wat maakt het belangrijk? - Voorbeelden
Probleem	Bent u op de hoogte van de Commissie Azough? Zo ja, wat herkent u hiervan? Wat is volgens u de kern van het probleem? Wat is er volgens u nodig?	- Samenwerking met andere organisaties - Instellingsmeiden
Signaleren	Hoe signaleer je een (potentieel) slachtoffer op de groep? Wat is volgens u het risicoprofiel van een (potentieel) slachtoffer? Hoe gedraagt een mogelijk slachtoffer zich? Welk stappenplan moet een hulpverlener doorlopen? Aan welke signalen wordt nog te weinig gedacht/zijn niet zo bekend?	- Gelijk in gesprek/afwachten? - Signalen in de groep/individueel - Voorbeelden
Richtlijnen/Methoden	Welke richtlijnen/methoden zijn er beschikbaar voor jeugdhulpverleners? Wat is volgens u de beste methode die je kunt hanteren als hulpverlener? Waar wordt volgens u nog te weinig aan gedacht wanneer het gaat om deze problematiek? Hoe kun je in gesprek gaan met een (mogelijk) slachtoffer?	- Beste methode - Gespreksvaardigheden - Basishouding
Afsluiting	Wat zou u graag willen meegeven aan de hulpverleners die met deze meiden werken?	- Gewenste toekomst

9.5 Kernlabelschema's

9.5.1 Deelvraag 1

Kernlabel	Labels	Voorbeelden die vallen onder labels
Slachtofferprofiel	1. Beïnvloedbare meisjes	Licht verstandelijke beperking, afhankelijkheidsstoornis, naïeve meisjes etc. 'Dat ze goedgelovig zijn, te snel met iemand meegaan, goed te overtuigen zijn en makkelijk te chanteren'
	2. Meisjes uit multi-problem gezinnen	Komt uit gezin met langdurige problematiek, verslaafde ouders, huiselijk geweld etc. 'Kan ook zijn dat meiden in een kwetsbare thuissituatie zitten, een vechtscheiding of ouders die verslavingen hebben'.
	3. Faseproblematiek	Heftig pubergedrag, meiden die leven in twee culturen, regelmatig conflicten hebben etc. 'verwarring in relaties'.
	4. Meisjes met eerdere traumatische ervaringen	Seksueel misbruik, huiselijk geweld, kindermishandeling etc. 'Een verleden met seksueel misbruik dat is ook al een heel groot risicofactor'.
Signalen	1. Gedragsverandering algemeen	Plotselinge gedragsverandering, gaat extreem vaak uit, weglloopgedrag etc. 'Vaak, worden ze wat meer ontwijkend naar ons toe, Gaan ze het gesprek meer uit de weg'.
	2. Uiterlijke en fysieke gesteldheid	Overdreven verzorgd, uitdagend gekleed, blauwe plekken etc. 'Maar ook meiden die tatoeages hebben, een tattoo van hun pooier'.
	3. Gedrag/houding ten opzichte van anderen	Nieuwe contacten, weinig binding met thuis, niet aanspreekbaar op gedrag etc. 'Het meisje is verkleefd aan een telefoon of aan een tweede telefoon'.
	4. Gedragssignalen op seksueel gebied	Obsessie met seks, wisselende contacten, normvervaging etc. 'Zij had altijd verkering en dan was het weer uit. Kwam je op donderdag dan was het met Piet, en kwam je op

Factoren van invloed op signalering		vrijdag dan was het met Klaas bij wijze van spreken’.
	5. Houding ten opzichte van zichzelf	Depressief, lijkt geen identiteit te hebben, durft of kan geen grenzen aangeven etc. ‘Vaak zie je een laag zelfbeeld , of depressie’.
	1. Risico van sociale media	Platform van de pooier, grooming, veel dreiging en chantage etc. ‘Wij merken dat veel meiden geen enkel benul hebben wat voor impact het heet hoe zij zichzelf presenteren op sociaal media, wat ze schrijven, over wie.’
	2. Handelingsverlegenheid van de hulpverlener	Onwetendheid over de doelgroep, ingewikkeld onderwerp etc. ‘Ik denk dat de handelingsverlegenheid meerdere oorzaken heeft: onwetendheid, er niet op geschoold zijn maar ook omdat het een moeilijk onderwerp is’.
	3. Bewustzijn van de hulpverlener	Probleem inzien. ‘Het begint inderdaad bij bewust worden dat het een probleem is en dat de jongeren heel kwetsbaar zijn om slachtoffer te worden, zeker in de opvang’.
	4. Kennis van de hulpverlener	‘Veel mensen in de hulpverlening hebben niet heel goed zicht op wat er speelt, hoe het eraan toe gaat in loverboyproblematiek’.

9.5.2 Deelvraag 2

Kernlabel	Labels	Voorbeelden die vallen onder labels
Signaleren	1. Herkennen van slachtofferschap	Kennis (vergroten), bewustzijn, signaleren etc. 'Dit is een onderwerp wat je één keer per jaar als thema dag of middag moet bespreken' (TC2/2.39,2018).
	2. Moeite met signaleren	Te weinig kennis, subtiele signalen, geen protocol/methode etc. 'Misschien heb ik te weinig kennis, ik ben er niet heel alert op' (M1/2.15,2018)
	3. Inzet van risico-inventarisatie	Inventarisatie in intake, hulpverleningsplan etc. 'En het wordt bij een afstemming al gekoppeld als die signalen er al zijn, via de risico inventarisatie. In de hulpverleningsverslagen'(M2/2.9,2018).
	4. Informatie verzamelen t.b.v. signalering slachtofferschap	Observeren, onderbuikgevoel, vermoedens delen met anderen 'Wij proberen natuurlijk zoveel mogelijk te observeren, dingen te signaleren, dat met elkaar te delen'(TC1/2.54,2018).
Signalen	1. Gedragsverandering algemeen	Plotselinge gedragsverandering, gaat extreem vaak uit, wegloopgedrag etc. 'Heel erg terugtrekken, dus als je er bent, meteen naar je kamer gaan'(TC1/2.25,2018).
	2. Uiterlijke en fysieke gesteldheid	Overdreven verzorgd, uitdagend gekleed, blauwe plekken etc. 'Soms gaan ze zich opeens veel uitdagender kleden als ze uitgaan'(M2/2.11,2018).
	3. Houding ten opzichte van zichzelf	Depressief, lijkt geen identiteit te hebben, durft of kan geen grenzen aangeven etc. 'Nouja ik denk ze voelde zich niet de moeite waard'(M5/2.31,2018).
	4. Gedragssignalen op seksueel gebied	Obsessie met seks, wisselende contacten, normvervaging etc. 'dat een jongere zijn grens niet aangeeft of heel grenzeloos is'(M4/2.1,2018).
	5. Gedrag/houding ten opzichte van anderen	Nieuwe contacten, weinig binding met thuis, niet aanspreekbaar op gedrag etc. 'Heel veel aan de telefoon zitten, de hele tijd appen, of juist op de groep en dat is ook wel opvallend' (TC1/2.24,2018).

Slachtofferprofiel	1. Meisjes met eerdere traumatische ervaringen	Seksueel misbruik, huiselijk geweld, kindermishandeling etc.
	2. Meisjes uit multi-problem gezinnen	Komt uit gezin met langdurige problematiek, verslaafde ouders, huiselijk geweld etc. 'Meiden die in ieder geval geen goede basis qua opvoeding hebben' (M4/2.25,2018).
	3. Beïnvloedbare meisjes	Licht verstandelijke beperking, afhankelijkheidsstoornis, naïeve meisjes etc. 'Ze hebben allemaal een laag zelfbeeld, de meiden hier' (M5/2.6,2018).
Handelen	1. Praten over seksualiteit	Voorlichting geven, relaties, seksualiteitsbeleving etc. 'Ja, ik ga zeker het gesprek rondom seksualiteit aan. Ja, ja. Ik denk ook dat, dat een absolute voorwaarde is dat als je als jeugdhulpverlener werkt, dat je dat moet kunnen' (M2/2.6,2018).
	2. Moeite met handelen	Moeite met gesprek aangaan, te weinig kennis, open-setting etc. 'Vooral de angst om ernaar te vragen en hoe ga ik dat dan doen' (M4/2.43,2018).
	3. Overleg met collega's	Samenwerken, vergadering, aandachtsfunctionaris etc. 'En ik bespreek de situatie met collega's' (M6/2.17,2018).
	4. Inzet van ketenpartner	Specialistische ketenpartners, politie, voogd van het meisje 'wij signaleren, en hebben wij twijfel dan leggen wij de casus anoniem voor' (TC2/2.21,2018).
	5. Inzet van methode/protocol	Vlaggensysteem, stappenplan, gespreksvoering etc. 'je hebt het vlaggensysteem die je ertegen aan kunt houden. Om te kijken in hoeverre, welke vlag' (TC1/2.50,2018).
Gespreksvoering	1. Voorwaarden voor gesprek	Wie voert het gesprek, informeel, open, geïnteresseerd etc. 'Door echt gesprekken. Het inzicht geven, vragen, niet bevooroordeeld het gesprek in gaan' (TC.2.19,2018).
	2. Gesprek uitbesteden	Vrouwelijke hulpverlener, gedragswetenschapper, orthopedagoog etc. 'We hebben wel de gedragswetenschapper die gespecialiseerd is en die dan dat soort gesprekken wel gaat voeren' (TC1/.2.53,2018).

	3. Gesprek met jongere aangaan bij vermoedens	Inzicht krijgen, afgestemd op het slachtoffer etc. 'Waar ik het niet zal zien en ik hoor het via, via zou ik om duidelijkheid vragen'(M1/2.31,2018).
	4. Invloed sekse hulpverlener op gesprek	Gesprek met een vrouwelijke hulpverlener. 'ik weet wel dat het voor sommige meiden makkelijker is om er met een vrouw over te praten dat weet ik'(TC2/2.28,2018).
Basishouding van hulpverlener	1. Open houding van de hulpverlener	Toegankelijk, ander laten praten etc. 'Ja, dus meer de ander laten praten'(TC1/2.63,2018).
	2. Niet veroordelend zijn	Niet te beschermend zijn, geen oordeel hebben etc. 'Je moet ook zeker niet uitstralen dat het slecht, negatief en verkeerd is' (M5/.
	3. Band opbouwen met de jongere	Vertrouwen, veel contact, geduld etc. 'je probeert eerst een vertrouwensband met zo een meisje op te bouwen want als je dat niet hebt, gaat ze helemaal niks vertellen'(M5/2.18,2018).
	4. Omgaan met andere culturen ten aanzien van seksualiteit	Invloed andere cultuur etc. 'Waar ik het veel bij signaleer dat zijn de Antilliaanse meiden. Daar heerst echt, daar zit wel een andere cultuur ten aanzien van seksualiteit, omgang met elkaar, relatie'(M2/2.30,2018).
	5. Invloed eigenheid hulpverlener op het handelen	Opvoeding, normen en waarden etc. 'Ik heb natuurlijk ook mijn eigen achtergrond, niet een geloofsachtergrond maar ook mijn eigen ervaring' (M2/2.27,2018).

9.5.3 Deelvraag 3

Kernlabel	Labels	Voorbeelden die vallen onder labels
Interne richtlijnen	1. Preventief werken	Kennismaken politie, bespreken seksualiteitsbeleving etc. 'Daarnaast ook op de groep is dat ook mooi om een preventie les of iets dergelijks aan te bieden op groepsniveau dat meiden met elkaar gaan praten over dit thema' (LV/3.3,2018).
	2. Gespreksvoorwaarden	Transparant zijn, vertrouwensband, inzicht geven, ruimte geven etc. 'En ook vragen wat kan ik voor je doen? Hoe kan ik je helpen?'(ER/3.15,2018).
	3. Feiten verzamelen	Betrokkenen spreken, rapporteren, actief informatie verzamelen etc. 'Dat je in eerste instantie alle signalen gaat verzamelen'(ER/3.32,2018).
	4. Heterogene groepssamenstelling	Aparte opvang, geen gemengde groep etc. 'De jongens aan de andere kant zitten ook niet voor niks in een instelling we zien vaak dat er op een gemengde groep grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt'(ER/2.9,2018).
	5. Inzetbare deskundigheid	Protocollen, overleggen, kennis van het probleem etc. 'De bedoeling is dat je het met elkaar kunt, intervisie casuïstiek over dit onderwerp te voeren met een expert erbij in je organisatie'(LV/3.54,2018).
Externe richtlijnen	1. Samenwerken met professioneel netwerk	'Het helpt dan als je het ergens anders kunt krijgen en dat je een netwerk krijgt, zodat je weet oh dat rapport is voor mij relevant. Dan kan ik dat in het team delen en dan kunnen we samen strategie maken'(LV/3.8,2018).
	2. Inzet van specialistische ketenpartner	'Bij Fier denken wij dat deze groep specialistische zorg nodig heeft en dat niet iedere hulpverlener daartoe geëquipeerd is. Dus niet iedere hulpverlener kan deze specialistische hulp bieden'(ER/3.1,2018).
	3. (Potentieel) slachtoffer melden	'Er zijn manieren om dat (slachtofferschap) te melden zelf anoniem en op allerlei manieren'(LV3.23,2018).
	4. Invloed van privacywetgeving	'Natuurlijk is het belangrijk, zeker met de nieuwe privacy wetgeving dat je ook

		steeds weer uitlegt waarom je contact opneemt en met wie'(LV3.13,2018).
Basishouding van hulpverlener	1. Handelen is van belang	'Je kan veel moediger zijn als hulpverlener als je dat, gewoon gaat doen. In plaats van denken ik ga er maar niet over beginnen, dat is toch haar leven en ja ik weet het niet'(LV/3.30,2018).
	2. Onbevooroordeeld zijn	'Wat wij altijd zeggen is ga onbevooroordeeld het gesprek aan. Het is heel makkelijk om te zeggen dat doe je toch niet, die jongen is fout'(ER/3.11,2018).
	3. Open houding van de hulpverlener	'Zo transparant mogelijk erover zijn. Dat is een eerste stap(LV/3.14).
	4. Band opbouwen met jongere	'Ja, dat je heel veel geduld moet hebben, ja. Om met deze doelgroep te werken en het vertrouwen te winnen'(ER/3.5,2018).

9.6 Beoordelingsformat en beschrijving presentatie

9.6.1 Beoordelingsformat

Toets Project Innoveren en Ondernemen, deel C: Presentatie
Beoordelingsformulier voor opdrachtgever

Beoordeling door opdrachtgever Toets SW-8-INNOV-17 Presentatie Project Innoveren en ondernemen Jaar 4 17-18		Student 1: <i>T. Hardeman</i> Studentnr: 140494	Student 2: <i>E. van Holland</i> Studentnr: 140639
Titel Presentatie/Project: <i>De onzichtbare ketting</i>		Datum presentatie/ beoordeling: 30-05-18	
Naam opdrachtgever/instelling/organisatie: <i>Keizer des Heils Midden Nederland</i>		Kans: 1	
Naam opdrachtgever/werkveldbegeleider: <i>T.L. Hettema</i> E-mailadres: <i>theo.hettema@legredsheils.nl</i> Telefoonnummer: 06-23938244 Handtekening opdrachtgever/ werkveldbegeleider: 		Beoordeling: Student 1: ☒ V Student 2: ☒ V = Voldoende (V), mits A. op alle aangegeven criteria minimaal 3 punten is gescoord. NB: de punten van deze beoordeling van de presentatie per student worden door de beoordelaars van het verslag overgenomen op het beoordelingsformulier van de Toets SW-8-INNOV-17 Verslag, mits is voldaan aan de voorwaarden voor beoordeling (zie volgende rij deze tabel)	
Voldaan aan voorwaarden voor overnemen van beoordeling door opdrachtgever: Naast deze beoordeling is de powerpoint, prezie, een link met een filmpje van de presentatie of een beschrijving/draaiboek van de presentatie door de studenten opgenomen als bijlage in hun eindverslag van het Project Innoveren en Ondernemen.		Akkoord/niet-akkoord* *Indien niet akkoord wordt niet overgegaan tot het overnemen van deze beoordeling en zijn criteria 14, 15 en 16 op het beoordelingsformulier van het verslag Toets SW-8-INNOV-17 ongeacht bovengegeven beoordeling onvoldoende.	
Beoordelingscriteria	Onvoldoende	Voldoende	Goed
9.2.3. De sociaal werker presenteert resultaten uit eigen praktijkonderzoek aan professionals.			
14. Resultaten en aanbevelingen van het onderzoek zijn in relatie tot het eindproduct aan professionals gepresenteerd.	Er is geen presentatie gegeven aan professionals. In de presentatie zijn de resultaten en aanbevelingen van het onderzoek niet of onvolledig aan de orde geweest en/of niet verbonden aan het eindproduct. 0	Er is een presentatie gegeven aan professionals, waarbij de belangrijkste resultaten en aanbevelingen van het onderzoek in relatie tot het eindproduct naar voren zijn gebracht. 3	Als voldoende. De resultaten van het eigen praktijkonderzoek zijn helder en kritisch verwoord en zijn passend ter onderbouwing van de presentatie van het ontwikkelde eindproduct. 5

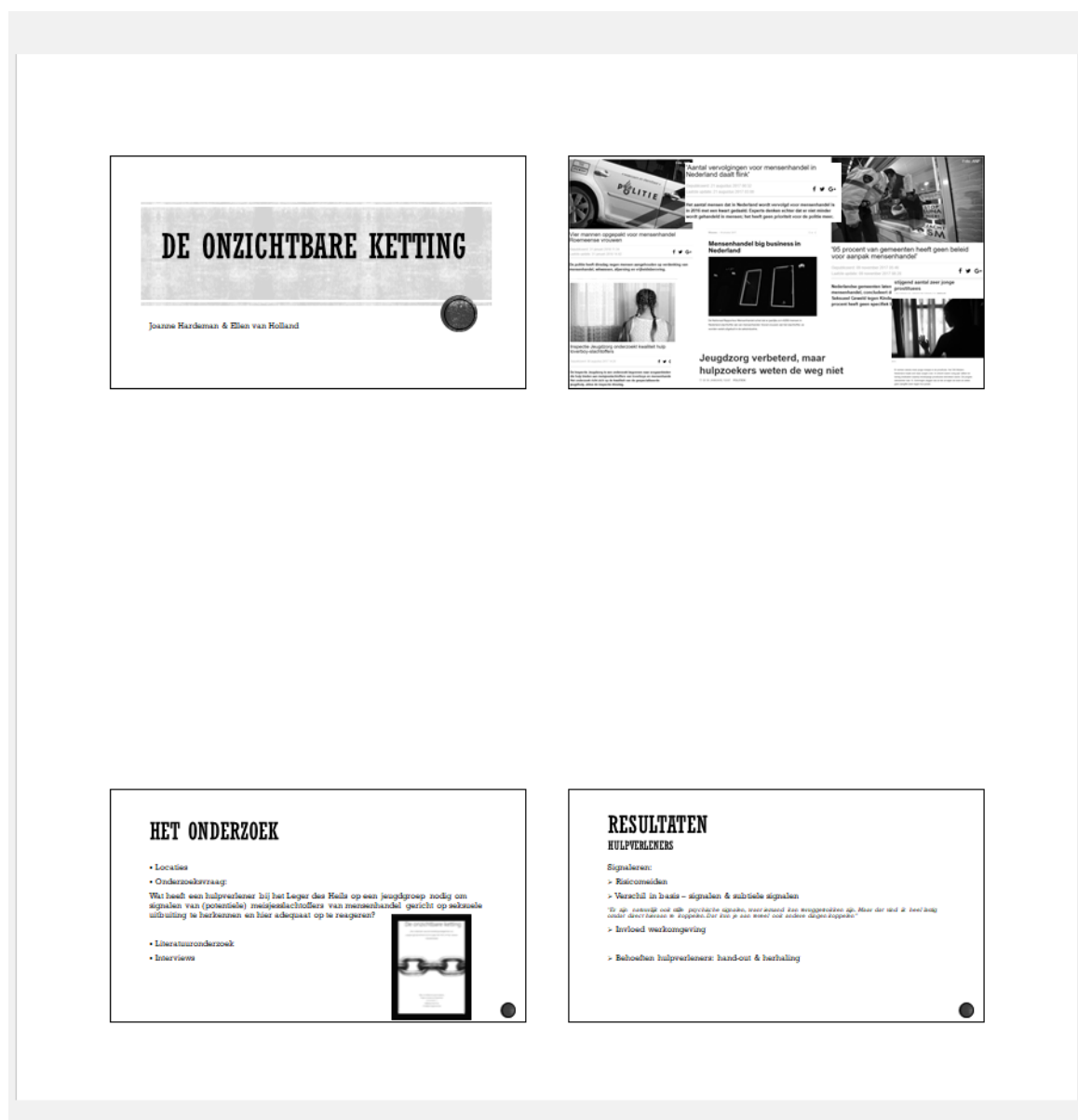
Aantal punten 0, 3 of 5 volgens rubric voor student 1:	Feedback/ toelichting: Heldere presentatie qua structuur, taal en taakverdeling. Het onderzoek is zowel intern (L&A) als bij externe partners uitgevoerd. Dit heeft geresulteerd in de heldere presentatie van het eindproduct; hoe te handelen bij vermoedens van seksuele uitbuiting.		
Aantal punten 0, 3 of 5 volgens rubric voor student 2:	Feedback/ toelichting: heeft geresulteerd in de heldere presentatie van het eindproduct; hoe te handelen bij vermoedens van seksuele uitbuiting.		
15. De uitvoering van de presentatie is passend bij de inhoud van het onderzoek en het eindproduct en het beoogde publiek.	De uitvoering van de presentatie is niet passend bij het eindproduct en/of beoogde publiek. 0	De uitvoering van de presentatie past door de vormgeving bij de inhoud van het onderzoek en het eindproduct en sluit aan bij het beoogde publiek. 3	Als voldoende: De presentatie gaat gepaard met interactie met het publiek waarbij professionele afstemming of dialoog ten aanzien van het eindproduct wordt gezocht. 5
Aantal punten 0, 3 of 5 volgens rubric voor student 1:	Feedback/ toelichting: Een advies gezelschap (managers, collega's en beleidsmedewerkers) is vlak voor de presentatie (met behulp van een teampresentatie) geleid. Er was voldoende gelegenheid voor vragen en aan de hand van een casus ontstond zich een prima verdiepingsslag.		
Aantal punten 0, 3 of 5 volgens rubric voor student 2:	Feedback/ toelichting: geleid. Er was voldoende gelegenheid voor vragen en aan de hand van een casus ontstond zich een prima verdiepingsslag.		
6.2.3. De sociaal werker levert een actieve bijdrage aan de kwaliteit en ontwikkeling van de organisatie.			

16. In de presentatie van het eindproduct is geëxpliciteerd wat de toegevoegde waarde is van het project aan de kwaliteit en ontwikkeling van de organisatie.	Tijdens de presentatie aan professionals is geen verantwoording van de toegevoegde waarde van het project aan de kwaliteit en ontwikkeling van de opdrachtgevende organisatie gegeven. Of de gegeven verantwoording is niet realistisch, omdat deze onvoldoende aansluit op de organisatie.	Er is in de presentatie een realistische, kritische verantwoording gegeven van wat de toegevoegde waarde is van het project aan de kwaliteit en ontwikkeling van de organisatie.	Als voldoende. En er zijn passende aanbevelingen gepresenteerd voor vervolgonderzoek om de uitkomsten/ opbrengsten van het project verder te ontwikkelen en/of implementeren.
Aantal punten 0, 3 of 5 volgens rubric voor student 1:	Feedback/ toelichting: <i>Passende aanbeveling in praktische handout waarnaar na de presentatie direct</i>		
Aantal punten 0, 3 of 5 volgens rubric voor student 2:	Feedback/ toelichting: <i>vervolgafspraken zijn gemaakt t.b.v. verdere borging in de organisatie.</i>		
Aantal punten student 1: <i>15</i>			
Aantal punten student 2: <i>15</i>			
Eventueel algemene toelichting/beoordeling/aanvullende opmerkingen:			
<i>Top gedaan!</i>			

9.6.2 Beschrijving presentatie

De presentatie is gehouden bij het Leger des Heils Midden Nederland voor onze opdrachtgever, manager jeugd- en opvoedhulp, de manager van Enkeltje Zelfstandig, een beleidsmedewerker van het Leger des Heils en gedragswetenschappers van de verschillende locaties. In de presentatie hebben wij inleidend gehad over wat voor onderzoek wij hebben gedaan en hoe deze is vormgegeven. Daarnaast de actualiteit laten zien aan de hand van verschillende headlines uit het nieuws. Verder hebben wij een onderverdeling gemaakt in de resultaten vanuit de hulpverleners en de experts. Om het vervolgens te hebben over wat voor vervolgonderzoek passend zal zijn. Hierna hebben wij aan de hand van een casus het handelingsplan gepresenteerd. Hierbij was er ruimte voor vragen en hebben we erover gesproken hoe dit verder geïmplementeerd kan worden binnen de organisatie.

9.6.3 PowerPoint presentatie

RESULTATEN HULPVERLEENERS

Doelstellingen

- > Straten over seksualiteit
- > Overleg collega's / gedragswetenschappers / orthopedagoog
- > Samen leerpartners
- > Geen eenduidigheid
- > Gebrek aan kennis
- > Angst
- > Beoordelen hulpverleners: stappen & gespreksvoering

RESULTATEN EXPERTS

Besluitvorming

- > Het gaat belangrijk is om daar te komen, niet echt nodig is het volledig bij te werken. Het is het niet na het beeld en
omgeving, wat een voordeel geeft. Het is belangrijk dat er nog andere mensen een beetje in staat komen te zijn te
kijken en ook omgekeerd.
- > Specialisme
- > Preventief werken
- > Vertaalen van kennis/signalen
- > Kennis van wetgeving & procedures
- > Professioneel netwerk
- > Eenduidigheid binnen de organisatie

AANBEVELINGEN

1. Vergroten van de kennis: signaliseert & herleiding onderzoek
2. Zorgen voor duidelijkheid en eenduidigheid: stappenplan
3. Eenduidigheidsbeoordeling: gespreksvoering; training & bijsla
4. Organiseer een leerplatform
5. Samenwerking met professioneel netwerk

VERDER ONDERZOEK

- Jongerenleider
- Vrouwenleider

HANDELINGSPLAN

AFSLUITING

9.7 Eindproduct

9.7.1 Toelichting op het eindproduct

Op basis van het onderzoek 'De onzichtbare ketting' is een handelingsplan gemaakt voor de hulpverleners van het Leger des Heils. Deze sluit aan bij de resultaten van het onderzoek.

Het werd duidelijk dat de hulpverleners bij het Leger des Heils moeite hebben met het signaleren en handelen wanneer er (vermoedelijk) sprake is van mensenhandel bij meisjes op de jeugdgroep. Het handelingsplan sluit hierop aan door allereerst een schematisch stappenplan weer te geven waarop alle stappen die de hulpverlener kan nemen bij vermoedelijk slachtofferschap staan beschreven. Bepaalde onderdelen van het stappenplan zijn, naar behoefte van de hulpverleners verder uitgewerkt in het handelingsplan.

De hulpverleners gaven aan een soort hand-out te willen waarop alle signalen van mogelijk slachtofferschap staan weergegeven. In het handelingsplan is een tabel te vinden waarop de signalen staan. Naast elk signaal heeft de hulpverlener de mogelijkheid om aan te vinken of hij dat signaal heeft gezien bij een meisje. Het doel hiervan is om het signaleren te verbeteren. Hulpverleners gaven aan dat zij door onregelmatig werken voornamelijk signalen kunnen delen met elkaar door te vergaderen en door rapportage. Door signalen die de hulpverlener heeft opgemerkt op een signalenlijst aan te vinken is er één duidelijk overzicht welke signalen gezien worden op de jeugdgroep, dit bevordert het vroegtijdig signaleren.

Daarnaast is er in het handelingsplan een slachtofferprofiel te vinden. Dit dient voor het vergroten van de kennis van de hulpverlener. In het slachtofferprofiel staan risico's die de kans op slachtofferschap van mensenhandel vergroten. Uit het onderzoek blijkt dat hulpverleners baat hadden bij kennis rondom (potentieel) slachtofferschap. Door te weten wat risico's zijn kan de hulpverlener preventief werken en alert zijn.

Wanneer de hulpverleners mogelijk slachtofferschap hebben gesignaleerd leidt het eerder benoemde stappenplan hen om te handelen. Het aangaan van een gesprek met een (potentieel) slachtoffer kan een handeling zijn. Uit het onderzoek is gebleken dat zij dit soms lastig vinden, niet weten welke vragen passend zijn en welke houding goed is om aan te nemen. Daarom is aanbevolen dat de hulpverleners een training krijgen van een expert. Om alvast een basis mee te geven is er in het handelingsplan een hoofdstuk opgenomen waarin tips en tools worden gegeven voor het gesprek met een potentieel slachtoffer. Ook zijn er een aantal methoden beschreven in het handelingsplan die de hulpverlener inzicht kan geven in zijn houding naar een potentieel slachtoffer toe. Daarnaast laten de methoden zien hoe de hulpverlener preventief kan werken.

In het handelingsplan hebben wij ook een sociale kaart gemaakt waarin ketenpartners beschreven staan die de hulpverlener kan betrekken voor de hulp van een meisjesslachtoffer. Dit omdat er uit het onderzoek blijkt dat niet elke hulpverlener weet welke externe specialismen er betrokken kunnen worden bij het behandeltraject.

Tot slot bleek uit het onderzoek dat de hulpverleners door onvolledige kennis van de privacywetgeving niet altijd weten wat ze wel of niet mogen doen bij vermoedens van slachtofferschap. Daarom is er in het handelingsplan duidelijk weergegeven welke regels van belang zijn voor de privacywetgeving.

DE ONZICHTBARE KETTING

Een onderzoek naar de handelingsverlegenheid van
jeugdzorghulpverleners bij het Leger des Heils omtrent
mensenhandel

Ellen van Holland & Joanne
Hardeman
Project Innoveren en
Ondernemen
SW-8-INNOV-17
Opleiding Social Work
Christelijke Hogeschool Ede

Inhoudsopgave

<u>Inleiding</u>	65
<u>1. Stappenplan signalering en handelen</u>	66
<u>1.1. Uitleg bij de 5-stappen</u>	66
<u>2. Signalenlijst</u>	69
<u>3. Risicoprofielen</u>	71
<u>3.1 Meisjes met faseproblematiek</u>	71
<u>3.2 Zeer beïnvloedbare meisjes</u>	71
<u>3.3 Getraumatiseerde meisjes</u>	71
<u>3.4 Meisjes uit multi-probleem gezinnen</u>	71
<u>3.5 Meisjes met eer gerelateerde problemen</u>	71
<u>4. Methoden</u>	72
<u>4.1 Het vlaggensysteem</u>	72
<u>4.2. 'Goed of fout vriendje'?</u>	72
<u>4.3. Testen</u>	72
<u>4.4. Let's Talk</u>	73
<u>5. Sociale kaart</u>	74
<u>6. Gespreksvoering</u>	75
<u>6.1. Tips</u>	75
<u>6.2. De basis</u>	75
<u>7. Privacywetgeving</u>	76
<u>7.1 Beroepsgeheim doorbreken</u>	76
<u>7.2 Toelichting conflict van plichten</u>	76
<u>Bronnenlijst</u>	77

Inleiding

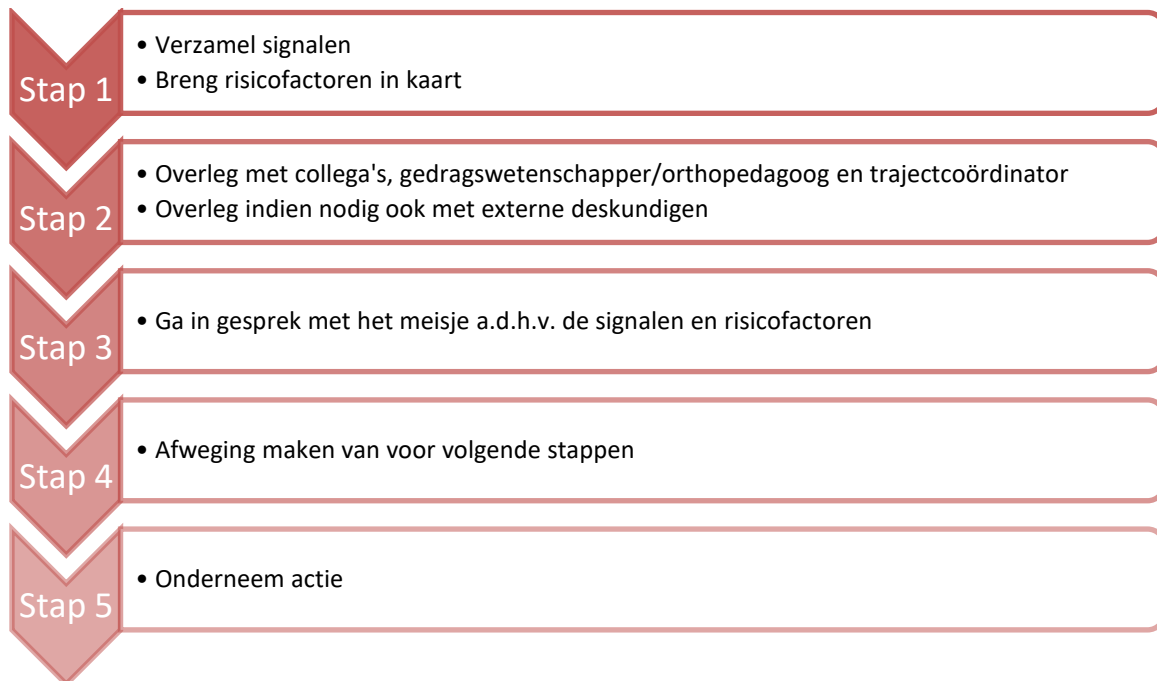
Dit handelingsplan is ontwikkeld naar aanleiding van het onderzoek 'De onzichtbare ketting' (Hardeman & Van Holland, 2018). Hierbij is er onderzoek gedaan naar de handelingsverlegenheid van jeugdhulpverleners omtrent aanpak mensenhandel, gericht op seksuele uitbuiting. Verschillende locaties van het Leger des Heils Midden Nederland hebben hieraan meegewerkt: behandelgroepen De Wissel en De Springplank en Kamertrainingscentra Enkeltje Zelfstandig en De Cromwijk. Uit het onderzoek is gebleken dat de (jeugd) hulpverleners bij het Leger des Heils behoefte hebben aan meer tools en deskundigheid op het gebied van aanpak mensenhandel. Hierin voorziet het handelingsplan. Het zorgt voor een verbetering van de hulp aan meisjesslachtoffers van seksuele uitbuiting op de jeugdgroepen van het Leger des Heils.

Internationaal is er vanuit het Verdrag tegen Mensenhandel van de Raad van Europa het doel om een kader te ontwikkelen om slachtoffers van mensenhandel de bescherming en hulp te bieden die zij nodig hebben. Middels het onderzoek en dit handelingsplan is er de wens om een bijdrage te leveren ten behoeve van dit kader. Naast de verdere professionalisering van de hulpverleners om deze meisjes te kunnen helpen (Hardeman & Van Holland, 2018).

Het stappenplan in hoofdstuk één is de basis van dit handelingsplan. Vanuit het stappenplan wordt u doorverwezen naar de juiste pagina's om zo de stappen goed te doorlopen. In dit eindproduct zijn er naast bronnen die al gebruikt zijn in het onderzoek 'De onzichtbare ketting' meerdere nieuwe bronnen toegevoegd om te kunnen signaleren en handelen bij vermoedens van seksuele uitbuiting.

1. Stappenplan signalering en handelen

Hieronder vindt u een stappenplan te gebruiken ter signalering bij mensenhandel, gericht op seksuele uitbuiting. Dit plan is gebaseerd op het stappenplan voor professionals ten behoeve van de signalering van slachtoffers, van de Commissie Azough (Nederlands Jeugdinstituut & Landelijk Kenniscentrum LVB, 2017). Daarnaast zijn er aanvullingen toegevoegd op basis van de behoeften van de hulpverleners van het Leger des Heils naar aanleiding van het onderzoek 'De onzichtbare ketting' (Hardeman & Van Holland, 2018).

1.1. Uitleg bij de 5-stappen

Stap 1

Verzamel de signalen en maak hierbij gebruik van de signalenlijst (pag. 6 & 7). Rapporteer deze signalen op een vaste plek in Clever, zichtbaar voor het gehele team. Probeer de signalen zo feitelijk mogelijk weer te geven. Ga bij een onderbuikgevoel na waar dit vandaan komt en of deze te linken is aan signalen. Breng vervolgens risicofactoren in kaart, maak hierbij gebruik van het risicoprofiel (pag. 8). Leg deze net zo zorgvuldig vast als de signalen. Gebruik hierbij ook informatie van andere collega's en betrokkenen zoals ouders en school.

Stap 2

Bespreek de signalen met iemand binnen jouw team met de meeste kennis over mensenhandel. Dit kan de gedragswetenschapper of orthopedagoog zijn, de aandachtsfunctionaris mensenhandel maar ook een collega. Neem in dit gesprek in ieder geval de volgende punten mee:

- o Interpreteer ik de signalen juist?
- o Zijn de vermoedens bespreekbaar met het meisje? Doe dit niet wanneer je hiermee de veiligheid van het meisje, jezelf of een ander in gevaar brengt.
- o Welke stappen kunnen gezet worden om het meisje te beschermen?

- o Is het duidelijk wie vertrouwenspersoon is het voor het meisje (mentor)? Wie houdt het overzicht in de stappen? Dit kan de vertrouwenspersoon zijn maar ook een andere collega of betrokkene.
- o Maak onderscheid in eigen informatie en informatie van anderen, zoals school.
- o Formuleer objectief, concreet en specifiek. Sluit hierbij aan bij feiten en gebeurtenissen.
- o Win eventueel advies in van externe deskundigen zoals Samen Veilig. Maak hierbij gebruik van de sociale kaart van in te zetten deskundige ketenpartners (pag. 11). Doe dit na het overleg met de interne deskundige: gedragswetenschapper of orthopedagoog.

Stap 3

Ga in het gesprek met het meisje, wanneer deze keuze volgt uit stap twee. Voor het gesprek zijn een aantal richtlijnen van toepassing. Maak hierbij gebruik van de tips bij gespreksvoering (pag. 12).

Stap 4

Na het volgen van de eerst drie stappen bepaal je de aard en ernst van de situatie. Denk hierbij aan de signalen, risicofactoren, beschermende factoren en het advies van (externe) deskundigen. Bespreek de conclusie opnieuw met (externe) deskundige. Bespreek het daarna met het meisje en andere betrokkenen. Blijf zorgvuldig rapporteren.

Stap 5

Beslis op basis van de verzamelde informatie of het meisje voldoende bescherming geboden kan worden vanuit de groep. Is er meer nodig? Zet dan specialistische hulp in, dit kan zowel op de groep zelf of betekent het plaatsen van een meisje elders, bijvoorbeeld Fier. Om de juiste actie te ondernemen is het van belang om te kijken tot welke categorie het meisje behoort:

1	Het meisje is slachtoffer	- o Bied veiligheid en bescherming - o Motiveer tot aangifte bij de politie of maak een melding, let hierbij op privacy (pag. 13) - o Motiveer tot medisch onderzoek - o Bied de nodige hulp, zoals versterken van eigen kracht en netwerk, geef uitleg over werkwijze van loverboys (psycho-educatie), blijf in contact met het meisje en netwerk. Maak hierbij gebruik van de methoden-lijst (pag. 9). - o Bied specialistische hulp - o Houd de regie bij een vast aanspreekpunt - o Registratie bij CoMensha met toestemming van het meisje of voogd.
2	Het meisje is vermoedelijk slachtoffer	- o Heb (dagelijks) contact met het meisje en andere betrokkenen. Is er actie nodig doet dit dan zo snel mogelijk! - o Maak met het meisje een veiligheidsplan, hierbij kun je gebruik maken van de Signs of Safety. - o Maak een netwerkanalyse met een onderscheid tussen risicovolle personen en steunende personen. - o Overleg met de politie over eventuele aangifte, let hierbij op privacy (pag. 13). - o Motiveer tot medisch onderzoek - o Bied de nodige hulp, zoals versterken van eigen kracht en netwerk, geef uitleg over werkwijze van loverboys

		(psycho-educatie), blijf in contact met het meisje en netwerk. Maak hierbij gebruik van de methoden-lijst (pag. 9). - o Bied specialistische hulp en/of vraag hier advies. - o Houd de regie bij een vast aanspreekpunt - o Registratie bij CoMensha met toestemming van het meisje of voogd.
3	Het meisje is potentieel slachtoffer	- o Heb wekelijks (meerdere malen) contact met het meisje en andere betrokkenen. Is er actie nodig doe dit dan zo snel mogelijk! - o Bied de nodige hulp, zoals het versterken van eigen kracht en netwerk, psycho-educatie over aanpak van loverboys, weerbaarheid, seksualiteit. Maak hierbij gebruik van de methoden-lijst (pag. 9). - o Maak met het meisje een veiligheidsplan, hierbij kun je gebruik maken van de Signs of Safety. - o Maak een netwerkanalyse met een onderscheid tussen risicovolle personen en steunende personen. - o Bied specialistische hulp en/of vraag hier advies. - o Houd de regie bij een vast aanspreekpunt - o Overleg met de politie, let hierbij op privacy (pag. 13).
4	Het meisje heeft geen/nauwelijks risico op slachtofferschap	- o Versterk de eigen kracht van het meisje en haar netwerk. - o Blijf in gesprek over relaties, seksualiteit e.d. Maak hierbij gebruik van de tips van gespreksvoering (pag. 12). - o Let op signalen en risicofactoren

2. Signalenlijst

Categorie	Signalen	Gezien	Toelichting
Uiterlijk	Verandering kleding/make-up (uitdagend/verzorgd)		
	Sporen van lichamelijk geweld		
	Tatoeages of voodoo materiaal		
	Zichzelf verwonden (automutilatie)		
	Wondjes van een naald (drugsgebruik) tussen tenen, vingers, of binnenkant dijen		
Fysieke gesteldheid	Is moe en vermagerd		
	Vertoont psychosomatische klachten		
	Eetproblemen		
	Zwangerschap		
	Seksueel overdraagbare aandoeningen		
Zelfbeeld	Lage zelfwaardering		
	Onrealistisch zelfbeeld		
	Beïnvloedbaar		
	Onderschat of overschat zichzelf		
	Moeite met grenzen aangeven		
	Depressiviteit		
Algemeen gedrag	Heeft (opeens) veel geld/dure spullen		
	Veel op straat		
	(Snel) wisselende emoties		
	Vermijdt onderwerpen gericht op seksualiteit		
	Gaat vaak uit		
	Slecht aanspreekbaar op gedrag		
	Telefoon is erg belangrijk/wordt veel gebeld		

	In de nacht weggaan		
Gedrag op seksueel gebied	Obsessie met seks		
	Grote angst voor lichamelijk contact		
	Veel kennis op het gebied van seksualiteit		
	Veel belangstelling voor bepaalde (oudere) jongens		
Gedrag/houding naar anderen	Isoleert zich van vrienden en kennissen		
	Heeft (opeens) veel nieuwe contacten		
	Wordt gehaald en gebracht		
	Weinig binding met thuis/groep		
	Heeft opeens afwijkende normen		
	Sociaal wenselijk gedrag		
	Geeft inconsistente informatie		

Bovenstaande signalenlijst is gebaseerd op signalen van Watch Nederland (z.d) aangevuld met signalen vanuit het onderzoek 'De onzichtbare ketting' (Hardeman & van Holland, 2018).

3. Risicoprofielen

3.1 Meisjes met faseproblematiek	Hierbij kun je denken aan heftig pubergedrag, zoals weglopen van thuis of de groep en regelmatig conflicten hebben. Ook kun je denken aan meisjes die leven in twee culturen.
3.2 Zeer beïnvloedbare meisjes	Denk hierbij aan meisjes met een licht verstandelijke beperking, afhankelijkheidsstoornissen, psychiatrische stoornissen of naïeve meisjes vaak door het gevolg van een zeer beschermende opvoeding. Ook gaat het hier om meisjes met een migratieachtergrond. Deze meisjes zijn bijvoorbeeld de taal niet goed machtig, wat hen extra beïnvloedbaar maakt. Meisjes die wonen in instellingen zijn in de basis al extra kwetsbaar.
3.3 Getraumatiseerde meisjes	Meisjes met traumatische ervaringen, zoals seksueel misbruik of mishandeling. Zo'n driekwart van de slachtoffers zijn bekend met huiselijk geweld en kindermishandeling. Een verleden van seksueel misbruikt vergroot de kans op slachtofferschap.
3.4 Meisjes uit multi-probleem gezinnen	Gezinnen met langdurige problemen op verschillende levensgebieden zoals, schulden, huiselijk geweld en psychiatrische problemen. Deze gezinnen zijn vaak bekend bij veel hulpverleningsinstanties. Verder kun je denken aan een vechtscheiding, ouders met verslavingen of seksueel misbruik.
3.5 Meisjes met eer gerelateerde problemen	Dit zijn meisjes waarbij de eer van het gezin hoog gehouden moet worden, dit staat voorop en seks voor het huwelijk is verboden. Hier wordt misbruik van gemaakt door bijvoorbeeld de seksuele handelingen te filmen en dit als chantagemiddel te gebruiken.
<i>Maak gebruik van het risico-taxatie instrument Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag deze is beschikbaar binnen de beveiligde omgeving van Jeugdzorg Nederland.</i>	

Bovenstaande tabel is gebaseerd op het boek: Mensenhandel, uitbuiting en loverboyproblematiek in Nederland (CONRISQ Groep, 2017).

4. Methoden

In dit hoofdstuk vindt u een aantal bestaande methoden die in te zetten zijn ter preventie en methodes waarmee seksueel (grensoverschrijdend) gedrag is te toetsen.

4.1 Het vlaggensysteem

Het vlaggensysteem is als methode in te zetten om seksueel gedrag te toetsen en te bespreken met collega's en jongeren. Het doel van het vlaggensysteem is om gezond seksueel gedrag te bevorderen en seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen en verminderen. Het is als hulpmiddel door professionals in te zetten om op een adequate, pedagogische manier om te gaan met jongeren en hun seksualiteit. Het gedrag wordt beoordeeld door middel van zes criteria:

1. Wederzijdse toestemming
2. Vrijwilligheid
3. Gelijkwaardigheid
4. Leeftijds- en ontwikkelingsadequaat
5. Contextadequaat/passend bij de situatie
6. Zelfrespect

Aan de hand van deze zes criteria wordt er een vlag toegekend aan het gedrag, waar je als hulpverlener je handelen op aanpast.

- Groene vlag: aanvaardbaar seksueel gedrag
- Gele vlag: licht seksueel grensoverschrijdend gedrag
- Rode vlag: ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag
- Zwarte vlag: zwaar seksueel grensoverschrijdend gedrag (Storms & Doornink, 2016).

Meer uitgebreide informatie over het vlaggensysteem is te vinden bij de volgende informatiebronnen:

- Het handboek: Vlaggensysteem. Reageren op seksueel (grensoverschrijdend) gedrag van jongeren en kinderen. (Frans en Franck, 2014).
- www.movisie.nl
- Cursus Leger des Heils: Seks hoort erbij

4.2. 'Goed of fout vriendje'?

De brochure 'Goed of fout vriendje' is te gebruiken in (preventie) gesprekken bij meisjes met een licht verstandelijke beperking. Het beoogt verschillende doelen:

- Vergroten van de vertrouwensband tussen het meisje en de hulpverlener
- Vergroten van de kennis en herkenning van loverboys door het meisje
- Hulpverlener krijgt meer inzicht in de situatie van het meisje (JIP den Haag & Middin, 2013).

De brochure en handleiding zijn op te vragen bij: info@jipdenhaag.nl

4.3. Testen

Samen met het meisje kun je als hulpverlener een korte test doen op het internet. Ook kan je dit het meisje alleen laten doen. Hierbij geeft de test aan of er zorgen zijn omtrent loverboyproblematiek.

De test is te gebruiken als handvat voor een gesprek. Hiervoor ga je naar de volgende website:

www.loverboytest.nl

Een andere test, in de vorm van een checklist is onderdeel van het Scharlaken Koord. Op de webpagina 'Beware of Loverboys' vind je een checklist die je met het meisje kunt invullen. Ook is er een filmpje te vinden waarin op een laagdrempelige manier uitgelegd wordt hoe een loverboy te werk gaat. Hiervoor ga je naar de volgende website: www.preventiescharlakenkoord.nl rechtsboven klikt u op Beware of Loverboys.

4.4. Let's Talk

Let's Talk bestaat uit een dvd met verschillende beeldfragmenten over onderwerpen als seksuele intimidatie, wensen en grenzen, versieren en maagdelijkheid. Het doel van deze methode is dat jongeren gaan nadenken over deze onderwerpen en hun mening en houding bijstellen wanneer dit nodig is. Aan de hand van de beeldfragmenten kunnen er discussies of gesprekken gevoerd worden met de jongeren. Dit kan zowel in een grote als kleine groep. Belangrijk hierbij is de rol van de gespreksleider, dit zal vaak een hulpverlener van de groep zijn. De beelden zijn zo gemaakt dat ze ook goed aansluiten bij andere culturen en religies (Mouthaan, 2012).

Aanschafkosten zijn ongeveer € 15,00

Hulpverlener moet beschikken over scherm en dvd-speler

Voor meer informatie ga naar: <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Lets-Talk.html>

5. Sociale kaart

Aandachtsfunctionaris mensenhandel Leger des Heils

- Rianne Snoei
- rianne.snoei@legerdesheils.nl
- 06-25765540
- Advies en overleg binnen de organisatie

Samen Veilig Midden-Nederland

- Meldpunt mensenhandel
- 0800-2000
- veiligthuis@samen-veilig.nl
- Krijg hier advies bij en meldt vermoedens van binnenlandse mensenhandel

Politie

- Wijkagent als aanspreekpunt bij overleg en het doen van aangifte
- Bel bij sterke vermoedens 0900-8844 (algemene nummer politie) vraag naar specialistische rechercheur mensenhandel.

Pretty Woman

- Hulpverlening bij relaties en seksualiteit (loverboyproblematiek)
- Tel nr. Utrecht: 030 – 236 19 99
- Tel nr. Amersfoort: 030-272 4353

Fier

- Contact Fier voor advies en overleg met specialist mensenhandel
- Beschikt over 24-uurs opvang- en behandelvoorzieningen voor slachtoffers mensenhandel
- 088-2080000 (27/7 hulp)
- 058-2157084 (algemene vragen)

WATCH Nederland

- 24/7 bereikbaar 088-2080044
- melden@watchnederland.nl
- Meldt hier mogelijke slachtoffers
- Zetten zich ook in voor opsporing dmv melden bij politie en onderzoek te doen

6. Gespreksvoering

6.1. Tips

- ❖ Wees transparant, benoem de feiten en signalen;
- ❖ Heb geduld, wees er van bewust dat het meisje kan denken dat ze geen slachtoffer is omdat ze zelf heeft toegestemd;
- ❖ Zeg haar dat ze altijd bij jou of een collega terecht kan (Hardeman & Van Holland, 2018).
- ❖ Voer het gesprek eventueel met een gespecialiseerde collega;
- ❖ Wees bedacht op wisselende emoties en gevoelens;
- ❖ Stel open vragen, probeer het contact te behouden;
- ❖ Houd rekening met trauma's, zoals seksueel misbruik of mishandeling;
- ❖ Houd rekening met manipulatief gedrag en leugens. Reken haar hier niet op af dit heeft zij vaak nodig om te overleven;
- ❖ Bedenk dat het meisje sociaal wenselijk gedrag en antwoorden kan geven;
- ❖ Neem ervaringen, emoties en gedrag van het meisje als uitgangspunt in het gesprek;
- ❖ Algemene signalen kun je gebruiken als aanknopingspunten voor gesprek, zoals drugsgebruik;
- ❖ Blijf het gesprek ook houden wanneer het meisje aangeeft geen probleem te hebben. Blijf vragen stellen, bevestigen, belonen, verhelderen, samenvatten en informeren;
- ❖ Maak eventueel gebruik van de methoden te vinden bij de lijst met methoden (pag. 9).
- ❖ Heeft het meisje LVB houd hier dan rekening mee door:
 - Eenvoudige taal te gebruiken;
 - Eén vraag per keer te stellen;
 - Niet te veel te bespreken in één gesprek;
 - De informatie regelmatig te herhalen;
 - Vraag of ze kan herhalen wat je hebt gezegd;
 - Maak gebruik van beeldmateriaal ter verduidelijking(Nederlands Jeugdinstituut & Landelijk Kenniscentrum LVB, 2017).

6.2. De basis

- ❖ Heb een open houding;
 - ❖ Werk aan een vertrouwensband;
 - ❖ Heb geen oordeel;
 - ❖ Ga laagdrempelig contact aan, bijvoorbeeld samen thee drinken of koken;
 - ❖ Wees je ervan bewust dat je iets moet doen als hulpverlener (Hardeman & Van Holland, 2018).
 - ❖ Wees betrouwbaar en voorspelbaar;
 - ❖ Houd rekening met cultuurverschillen;
 - ❖ Zorg ervoor dat je individuele gesprekken kunt voeren, zonder gestoord te worden;
 - ❖ Maak ook gebruik van ongeplande momenten
- (Nederlands Jeugdinstituut & Landelijk Kenniscentrum LVB, 2017).

7. Privacywetgeving

7.1 Beroepsgeheim doorbreken

Als hulpverlener heb je beroepsgeheim. Dit betekent dat persoonsgegevens van het meisje niet gedeeld mogen worden met de politie en het OM (Nederlands Jeugdinstituut & Landelijk Kenniscentrum LVB, 2017). Wanneer het gaat om seksuele uitbuiting zijn er uitzonderingen wanneer je als professional wel het beroepsgeheim kan doorbreken. Deze worden hieronder genoemd.

1. Toestemming van het meisje om informatie te delen.
2. Je mag informatie delen met degenen die direct betrokken zijn bij de hulp, hiermee worden directe collega's mee bedoeld.
3. Conflict van plichten, wanneer de zorgplicht groter weegt dan de zwijgplicht.
4. Wettelijk voorschrift, denk hierbij aan de wet publieke gezondheid (bijvoorbeeld een infectieziekte).
5. Bij minderjarigen, wanneer de wettelijke vertegenwoordiger toestemming geeft (Wijers & Albrecht, 2014).

7.2 Toelichting conflict van plichten

Het doorbreken van het beroepsgeheim bij een conflict van plichten kan in uitzonderlijke gevallen. Het moet hierbij gaan om direct gevaar voor het meisje of ernstig nadeel opleveren. Het gevaar is niet op een andere manier weg te nemen en een hulpverlener moet alles hebben geprobeerd wat in zijn vermogen ligt om het gevaar af te wenden zonder het breken van zijn beroepsgeheim. Het is van belang dat de hulpverlener de keuze kan verantwoorden (Wijers & Albrecht, 2014). Hiervoor is het belangrijk signalen e.d. zorgvuldig te verzamelen.

Om hierbij een goede afweging te maken kunnen de volgende vragen helpen:

1. Wanneer u zwijgt zorgt dit dan voor ernstige schade bij het meisje?
2. Is het mogelijk dat de schade wordt voorkomen of beperkt door het doorbreken van de zwijgplicht?
3. Is er een andere weg dan doorbreking van het beroepsgeheim om het gevaar af te wenden?
4. Heeft u geprobeerd toestemming te krijgen van het meisje? Zo nee, waarom niet?
5. Zijn de belangen van het meisje om te spreken zo zwaar dat ze opwegen tegen de belangen van het meisje om te zwijgen?
6. Doorbreek je het beroepsgeheim, aan wie moet dan welke informatie worden gegeven, zodat de seksuele uitbuiting het meest effectief wordt aangepakt? (Wijers & Albrecht, 2014).

De wetten rondom privacy kunnen veranderen. Voor meer informatie ga naar:

- ❖ Leger des Heils Portaal: FAQ Privacy
- ❖ Overheid.nl (privacywetgeving)
- ❖ Soaids.nl (document: handreiking signalering mensenhandel)
- ❖ Nji.nl en zoek op Commissie Azough (document: hoe zorg je voor een goede samenwerking met politie en OM?)

Bronnenlijst

- CONRISQ Groep. (2017). *Mensenhandel, uitbuiting en loverboyproblematiek in Nederland*. Zetten : CONRISQ Groep
- Hardeman, J., & Van Holland, E. (2018). *De onzichtbare ketting*. Geraadpleegd van Christelijke Hogeschool Ede
- JIP den Haag, & Middin. (2013). Gesprekshandleiding: Goed vriendje, fout vriendje? [Handleiding]. Geraadpleegd op 16 mei 2018, van <https://legacy.vgn.nl/media/526e705523dd4/Gesprekshandleiding+Brochure+Goed+of+fout+vriendje.pdf>
- Mouthaan, I. (2012). *Interventie: Let's Talk*. Geraadpleegd van [file:///C:/Users/140494/Downloads/Lets-Talk%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/140494/Downloads/Lets-Talk%20(1).pdf)
- Nederlands Jeugdinstituut, & Landelijk Kenniscentrum LVB. (2017). *Hoe signaleer je slachtoffers? Stappenplan voor professionals*. Geraadpleegd van <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Hoe-signaleer-je-slachtoffers-Stappenplan-voor-professionals.pdf>
- Nederlands Jeugdinstituut, & Landelijk Kenniscentrum LVB. (2017). *Hoe zorg je voor een goede samenwerking met politie en OM?*. Geraadpleegd van <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Hoe-zorg-je-voor-goede-samenwerking-met-politie-en-justitie.pdf>
- Storms, O., & Doornink, N. (2016). *Vlaggensysteem NL: Interventiebeschrijving*. Geraadpleegd van <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-03/Methodebeschrijving-vlaggensysteem.pdf>
- Watch Nederland. (z.d.). Hoe herken ik een slachtoffer van een loverboy? Geraadpleegd op 16 mei 2018, van <https://watchnederland.nl/slachtoffer-herkennen/>
- Weijers, M., & Albrecht, M. (2014). *Handreiking Signalering Mensenhandel: voor werkers in de gezondheidszorg*. Geraadpleegd van https://www.soa aids.nl/sites/default/files/documenten/Prostitutie/0153HandreikingMensenhandel_web2.pdf